

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

**Peněžité zadostiučinění jako právní prostředek
ochrany osobnosti v občanském právu**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

David Marek

Vedoucí diplomové práce: *Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.*

Katedra občanského práva

V Uherském Hradišti

září 2011

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 6. 12. 2011

Poděkování

Na úvod této práce bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za pomoc a vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Ochrana osobnostních práv v občanském právu.....	7
1.1. Právo na ochranu osobnosti a jeho zařazení v občanském právu	7
1.2. Prameny právní úpravy ochrany osobnosti.....	8
2. Všeobecné osobnostní právo	10
2.1. Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu	11
2.2. Subjekty všeobecného osobnostního práva	13
2.3. Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu a jeho omezení.....	15
2.4. Předmět všeobecného osobnostního práva	18
2.5. Prostředky občanskoprávní ochrany osobnostního práva.....	19
2.5.1. Obecné prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti	20
2.5.2. Specifické prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti	21
2.5.3. Jednotlivé specifické prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti	23
3. Institut peněžitého zadostiučinění jako prostředek občanskoprávní ochrany osobnosti	25
3.1. Funkce institutu peněžitého zadostiučinění	28
3.2. Hmotněprávní podmínky vzniku práva na peněžité zadostiučinění.....	32
3.3. Obecné hmotněprávní podmínky vzniku práva na peněžité zadostiučinění	33
3.3.1. Existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu na osobnosti fyzické osoby	34
3.3.2. Neoprávněnost (protiprávnost) zásahu do osobnosti fyzické osoby	36
3.3.3. Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a vznikem nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby	38
3.4. Specifické hmotněprávní podmínky vzniku práva na peněžité zadostiučinění	39
3.4.1. Nedostatečnost morálního zadostiučinění	39
3.4.2. Snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře ..	41
3.5. Subjekty občanskoprávní odpovědnosti podle § 13 OZ.....	44
3.6. Peněžité zadostiučinění v rámci tzv. postmortální ochrany osobnosti	46
4. Stanovení výše peněžitého zadostiučinění	47
4.1. Zákonná kritéria pro stanovení výše peněžitého zadostiučinění.....	50
4.1.1. Závažnost vzniklé nemajetkové újmy	50
4.1.2. Okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo	51

4.2. Právo požadovat vedle peněžitého zadostiučinění i úroky z prodlení.....	54
4.3. Náhrada nákladů řízení o přiznání peněžitého zadostiučinění.....	55
5. Promlčení nároku na peněžité zadostiučinění.....	55
6. Ochrana osobnosti v návrhu nového občanského zákoníku	60
Závěr	63
Seznam použitých zkratk.....	65
Seznam použité literatury.....	66
Překlad názvu diplomové práce do anglického jazyka / Translation of the title of master thesis into english	69
Abstract	69
Seznam klíčových slov.....	70
Translation of the keywords into english	70

Úvod

Lidská osobnost, již tvoří souhrn jedinečných individuálních vlastností jednotlivé osoby, vrozených i získaných, je považována v moderní demokratické společnosti za jeden z nejzákladnějších souborů hodnot, které umožňují člověku vlastní sebeuvědomění, sebeurčení a osobnostní rozvoj ve společnosti, což pak prospívá společnosti jako celku.

Hodnoty lidské osobnosti jsou z důvodu své důležitosti pro jednotlivce vyspělými demokratickými státy, mezi něž se během posledních dvaceti let zařadila i Česká republika, uznávány, respektovány a prostřednictvím mezinárodních úmluv a právních řádů jednotlivých států chráněny. Souhrn osobnostních hodnot vychází z přirozených práv, která jsou garantována jako nezadatelná lidská práva a svobody na mezinárodní úrovni a která vyspělé demokratické státy zařadily ve svých právních rádech na nejvyšší ústavní úroveň.

V právním řádu České republiky je základním vyjádřením přirozených lidských práv, a tedy i základem pro ochranu osobnostních práv a hodnot, Listina základních práv a svobod, která tvoří nedílnou část Ústavního pořádku České republiky. Ústavní základy ochrany osobnosti jsou v českém právním řádu rozvinuty prostřednictvím norem práva veřejného, zejména práva trestního a správního, a práva soukromého, především práva občanského, které je těžištěm ochrany osobnosti a disponuje nástroji na účinnou ochranu osobnosti jednotlivých fyzických osob. V rámci občanského práva je ochrana osobnosti poskytována prostřednictvím úpravy ochrany osobnosti v občanském zákoníku a zvláštních zákonech.

Občanské právo disponuje prostředky k ochraně osobnosti, které lidskou osobnost chrání nejen před poškozením, ale také již před pouhým ohrožením osobnostních hodnot neoprávněnými zásahy jiných subjektů. Kromě obecných občanskoprávních prostředků ochrany, které jsou společné celému spektru občanskoprávních vztahů, poskytuje občanské právo ochranu osobnosti prostřednictvím zvláštních prostředků ochrany. Tyto zvláštní, jinými slovy specifické, prostředky ochrany jsou speciálně určeny pro ochranu osobnosti a osobnostních hodnot před neoprávněnými zásahy jiných subjektů, jež způsobují v první řadě nehmotné újmy na osobnosti dotčených fyzických osob. Vzhledem k nemajetkovému charakteru újmy způsobené neoprávněným zásahem

do osobnosti mají specifické prostředky ochrany osobnosti povahu nároků zdržovacích, restitučních a zejména satisfakčních. Z toho vyplývá, že specifické prostředky ochrany osobnosti plní funkci vhodného vyvážení a zmírnění nepříznivých následků neoprávněných zásahů do osobnosti fyzické osoby. Jedním ze specifických prostředků ochrany osobnosti je institut peněžitého zadostiučinění, neboli náhrada nemajetkové újmy v penězích, který je výslovně upraven v občanském zákoníku a ve zvláštních zákonech, např. autorský zákon.

Tato práce se bude věnovat obecné úpravě ochrany osobnosti podle občanského zákoníku, tedy všeobecnému osobnostnímu právu podle § 11 a n. OZ a institutu peněžitého zadostiučinění, jako specifickému prostředku určenému k jeho ochraně. Dále tato práce zpracovává podrobněji následující otázky:

- funkce peněžitého zadostiučinění
- problematika určování výše peněžitého zadostiučinění soudem
- promlčení práva na peněžité zadostiučinění s ohledem na judikaturní vývoj v této oblasti

Součástí práce je i malý náhled na úpravu problematiky ochrany osobnosti a institutu peněžitého zadostiučinění v návrhu Nového občanského zákoníku, který by měl podstatně zmodernizovat soukromé právo v České republice.

Tato práce je zpracována podle právního stavu platného k 1. dubnu 2011, část práce věnována návrhu nového občanského zákoníku je zpracována podle stavu k 29. září 2011.

1. Ochrana osobnostních práv v občanském právu

V úvodních kapitolách této práce, jejímž tématem je institut peněžitého zadostiučinění, se budu zabývat stručným úvodem do problematiky ochrany osobnostních práv v českém právním řádu, aby bylo možné co nejkomplexněji zachytit postavení, podstatu a účel ochrany osobnostních práv a prostředků určených k jejich ochraně.

Nejširěji upravuje ochranu osobnostních práv občanský zákoník prostřednictvím všeobecného osobnostního práva, které se skládá z jednotlivých dílčích osobnostních práv. Těžištěm úpravy je **§ 11 a násl. OZ**. Občanský zákoník také obsahuje úpravu prostředků speciálně určených pro ochranu všeobecného osobnostního práva. Jedním z prostředků ochrany osobnostních práv je institut peněžitého zadostiučinění.

1.1. Právo na ochranu osobnosti a jeho zařazení v občanském právu

Občanský zákoník upravuje občanskoprávní vztahy, kterými jsou dle § 1 odst. 2 OZ majetkové vztahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, jakož i **vztahy vyplývající z práva na ochranu osobnosti**, pokud tyto občanskoprávní vztahy neupravují jiné zákony.¹

Předmětem výše zmíněných občanskoprávních vztahů jsou vedle věcí, práv a jiných majetkových hodnot (§ 118 odst. 1 OZ) i určité nemajetkové, nehmotné hodnoty. Těmito nehmotnými hodnotami jsou v první řadě hodnoty lidské osobnosti, které tvoří jejich fyzickou a psychiko-morálně-sociální jednotu a celistvost, jednak výsledky tvůrčí duševní činnosti dané osoby.²

Soukromoprávní úprava ochrany těchto nehmotných hodnot před neoprávněnými zásahy jiných subjektů (fyzických či právnických osob) s rovným právním postavením, jakož i úprava určitých dovolených dispozic s některými z těchto nehmotných statků,

¹ § 1 odst. 2 Občanského zákoníku.

² Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 125.

jejichž povaha to připouští, je zabezpečována především ve sféře občanského práva, zejména občanským zákoníkem.³

Předmětem práva na ochranu osobnosti fyzické osoby obsaženým v občanském zákoníku je všeobecné osobnostní právo fyzických osob (§ 11n OZ). Úprava všeobecného osobnostního práva tvoří integrální součást občanského práva a je zakotvena přímo v ustanoveních občanského zákoníku.

1.2. Prameny právní úpravy ochrany osobnosti

Ústavněprávní základ úpravy osobnostních práv fyzických osob je třeba hledat v **Ústavě**⁴ a v **Listině základních práv a svobod**.⁵

V Listině je uveden jednotný základ soukromoprávní, zejména občanskoprávní úpravy práva na ochranu osobnosti neboli všeobecného osobnostního práva.

Tento základ tvoří úprava práv a svobod, které jsou spjaty s osobní integritou fyzické osoby, s její nedotknutelností a s jejím autonomním postavením. Jde zejména o **čl. 1** – zaručuje svobodu a rovnost v důstojnosti a právech, jakož i nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod; **čl. 3 odst. 1** – základní práva a svobody patří všem bez rozdílu; **čl. 4** – povinnosti mohou být ukládány na základě zákona a v jeho mezích za současného zachování základních práv a svobod, omezení základních práv a svobod mohou být upravena pouze zákonem a tato omezení musí platit stejně pro všechny případy splňující stanovené podmínky, při používání ustanovení o nich musí být šetřeny podstata a smysl základních práv a svobod a nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla určena; **čl. 6** – právo na život, ochrana práv nascitura a kategorický zákaz trestu smrti; **čl. 7** – nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zákaz mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího trestání; **čl. 10** – upravuje základní lidská práva, která jsou konkretizací obecné ochrany nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí zakotvené v čl. 7,⁶ čl. 10 zaručuje právo

³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 16.

⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky.

⁵ Usnesení č. 2/1993 Sb. Předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky.

⁶ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky. Díl II. Část 2. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 79.

každého na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti, aby bylo chráněno jeho jméno, stejně tak i právo každého na ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života, odst. 3 tohoto článku ve spojení s čl. 7 tvoří také ústavní základ pro ochranu osobních údajů fyzické osoby; **čl. 8** – zaručuje osobní svobodu v tradičním pojetí, především v souvislosti s garancemi v trestním právu procesním; **čl. 13** – listovní tajemství, tajemství jiných písemností a záznamů a tajemství dopravovaných zpráv, tyto záruky úzce souvisí s ochranou soukromí a soukromého života fyzické osoby; **čl. 12 a čl. 14** – nedotknutelnost obydlí a svoboda pohybu a pobytu, což jsou vedle osobní svobody další dílčí projevy svobody člověka⁷; dále také **čl. 17** – svoboda projevu a právo na informace; a v neposlední řadě **čl. 35** – právo každého na příznivé životní prostředí.

Mezinárodněprávní základ úpravy obecné občanskoprávní úpravy osobnostních práv tvoří **ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy ve smyslu čl. 10 Ústavy**. Jedná se o příslušná ustanovení *Mezinárodního paktu o občanských a politických právech* – č. 120/1976 Sb., *Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod* – č. 209/1992 Sb., ve znění dodatkových protokolů, *Úmluvy o právech dítěte* – č. 104/1991 Sb., *Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny* – č. 96/2001 Sb.m.s. a *Dodatkového protokolu o zákazu klonování lidských bytostí* č. 97/2001 Sb.m.s.

Dále také ratifikované a vyhlášené **mezinárodní smlouvy podle čl. 10a ve spojení s čl. 10 Ústavy**, a to v souvislosti se vstupem do EU *Smlouva o EU* č. 44/2004 Sb.m.s. ve znění Lisabonské Smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, s jejímž přijetím vstoupila v platnost příslušná ustanovení *Listiny základních práv Evropské unie*.

Ústavní a mezinárodními smlouvami zakotvený základ soukromoprávní úpravy všeobecného osobnostního práva provádí a konkretizuje občanský zákoník č. 40/1964 Sb. Těžištěm úpravy ochrany osobnosti v občanském zákoníku je Část první v Hlavě druhé pod názvem „**Ochrana osobnosti**“ v § 11 až 16, která upravuje všeobecné osobnostní právo, jakož i prostředky určené k jeho ochraně.⁸

⁷ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky. Díl II. Část 2. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 87.

⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 23.

Ochranu osobnostního práva v občanskoprávní úpravě doplňují další zákony, které tvoří významné doplňky občanskoprávní úpravy všeobecného osobnostního práva. Jde zejména o zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tzv. tiskový zákon), zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů fyzické osoby, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském (autorský zákon), zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon), jakož i předpisy veřejného práva, zejména zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník nebo zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích (přestupkový zákon).

2. Všeobecné osobnostní právo

Ochranou osobnosti, tak jak ji upravuje občanský zákoník, se rozumí občanskoprávní ochrana ryze osobních, resp. osobnostních práv, nazývaných též všeobecným osobnostním právem. Předmětem všeobecného osobnostního práva jsou nehmotné hodnoty lidské osobnosti v její fyzické a morální integritě patřící každé fyzické osobě.

Všeobecné osobnostní právo fyzické osoby upravuje občanský zákoník jako jednotné právo, jehož funkcí je zabezpečit v občanskoprávní oblasti ochranu osobnosti fyzické osoby a její individuální integrity jako nutnou podmínku její důstojné existence i jejího svobodného rozvoje.

Všeobecné osobnostní právo jako celek se skládá z jednotlivých dílčích osobnostních práv, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých typických hodnot osobnosti fyzické osoby jako neoddělitelných součástí její celkové fyzické a morální integrity. Jednotlivé aspekty osobnosti fyzické osoby nelze taxativně vypočíst z důvodu velkého okruhu práv sloužících k rozvoji osobnosti. Z toho tedy vyplývá, že jednotlivá dílčí práva na ochranu osobnosti fyzické osoby musí být chápána jako demonstrativní.⁹

Úprava všeobecného osobnostního práva je občanskoprávní konkretizací práv úzce spjatých s osobností každé fyzické osoby – přirozených a nezadatelných, a tedy

⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 123.

nejširším a nejvýznamnějším, jak již bylo přiblíženo výše, zakotvením práva na ochranu osobnosti jako jednoho ze základních lidských práv, jakožto jednoho z nejpodstatnějších prostředků zabezpečení důstojné existence a svobodného rozvoje každého člověka.¹⁰

Pojem všeobecného osobnostního právo má dva rozměry, a to všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu a všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu.

2.1. Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu

Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu je svými základními znaky shodné se znaky vymezujícími občanské právo v objektivním smyslu a lze tedy dovést, že všeobecné osobnostní právo tvoří integrální součást občanského práva v objektivním smyslu.

Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu lze tedy vymezit jako souhrn stejnorodých právních norem, které upravují právo, resp. jednotlivá dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek, resp. jednotlivé hodnoty tvořící součásti celkové fyzické a psychicko-morálně-sociální integrity osobnosti fyzické osoby a jejichž subjekty mají vůči ostatním subjektům rovné právní postavení a zásadní autonomii vůle.¹¹

Jednotlivé hodnoty osobnosti fyzické osoby se tedy dají rozdělit na dvě roviny:

- a) **Fyzická rovina** – do této skupiny patří život, zdraví, tělo fyzické osoby a jejich nedotknutelnost
- b) **Psychicko-morálně-sociální rovina** – do ní se řadí všechny formy osobní svobody fyzických osob, jejich čest, důstojnost a dobrá pověst, osobní soukromí, jméno, podoba, podobizna, jakož i projevy osobní povahy.

Základní obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva v objektivním smyslu obsahuje občanský zákoník ve svých ustanoveních § 11 až 16 pod označením „Ochrana osobnosti“. Tato úprava vyjadřuje všeobecné osobnostní právo jako právo, které má za

¹⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 123.

¹¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 57.

svůj předmět integrity osobnosti fyzických osob v její fyzické a psychicko-morálně-sociální jednotě.¹²

Z této obecné úpravy vyplývá, že občanský zákoník chápe všeobecné osobnostní právo jako právo jednotné. V rámci tohoto jednotně chápaného práva existují dílčí osobnostní práva, která se upínají na jednotlivé hodnoty osobnosti fyzické osoby. Vzhledem k dynamičnosti, proměnnosti a mnohotvárnosti pojmu osobnosti, který je ovlivňován spoustou faktorů ve společnosti, je výčet jednotlivých hodnot tvořících integrity osobnosti fyzické osoby v obou rovinách považovat za příkladný, čemuž také odpovídá demonstrativní znění ustanovení § 11 OZ. Tedy z rámce právní úpravy všeobecného osobnostního práva nelze vylučovat ani další hodnoty osobnosti fyzické osoby. Tato úprava svou elastickou koncepcí zakotvenou v § 11 OZ přenechává pružné vymezení těchto hodnot na občanskoprávní teorii a aplikační soudní praxi a tím umožňuje zabezpečit ochranu osobnosti fyzických osob do budoucna i v situacích, které vzhledem k vývoji a mnohotvárnosti jednotlivých hodnot osobnosti fyzických osob nelze legislativně předvídat.¹³

Vedle obecné úpravy všeobecného osobnostního práva fyzických osob obsažené v § 11 OZ zakotvuje ustanovení § 12 OZ, považované za doplňující a rozšiřující k obecné úpravě obsažené v § 11 OZ, zvláštní právní úpravu pro taxativně vypočtené osobnostní hodnoty. Konkrétně se jedná o písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy, které se týkají fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy. Předmětem občanskoprávní ochrany podle § 12 OZ je osobnostní nehmotný obsah, který je obsažen ve hmotných substrátech tam vyjmenovaných.

Podle § 12 OZ lze písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy směřjí být pořizeny a použity zásadně jen se svolením fyzické osoby, které se týkají. Svolení nemusí mít zvláštní formu, za určitých okolností může být dáno i konkludentně. Dané svolení fyzické osoby se vztahuje k takovému použití, jehož formu, způsob a rozsah dotyčná osoba v době udělování souhlasu znala, popř. znát musela. Nedá-li oprávněná osoba svolení podle § 12 OZ, jedná se o neoprávněný zásah do práva na ochranu její osobnosti.

¹² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 124.

¹³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 69 a násl.

V ustanovení § 12 odst. 2 OZ je stanovena výjimka ze zásady popsané výše. Ustanovení §12 odst. 2 OZ stanoví, že svolení fyzické osoby není třeba, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy k úředním účelům na základě zákona, tedy jde o zákonnou licenci úřední.

Další výjimku stanoví ustanovení § 12 odst. 3 OZ. Svolení fyzické osoby také není třeba k pořízení nebo použití podobizny, obrazového snímku a obrazového a zvukového záznamu k vědeckým nebo uměleckým účelům. Jde o zákonnou licenci vědeckou a uměleckou. Ustanovení §12 odst. 3 OZ poskytuje také zákonnou licenci zpravodajskou, která je omezena pouze na zpravodajství tiskové, filmové, rozhlasové a televizní. Obě licence se nevztahují na písemnosti osobní povahy.

Při každém použití písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazového snímku či obrazového a zvukového záznamu, ať již se svolením oprávněné osoby nebo na základě zákonných licencí, je třeba dbát na přiměřený způsob použití a zároveň aby toto použití nebylo v rozporu s oprávněnými zájmy dotčené fyzické osoby.¹⁴

Jak již bylo uvedeno výše, doplňuje obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva v občanském zákoníku zvláštní úprava dílčích osobnostních práv, upravená v jiných zákonech. Jedná se především o právní úpravu cti, důstojnosti a soukromí fyzické osoby v rámci tiskového zákona (č. 46/2000 Sb.), zákona o rozhlasovém a televizním vysílání (č. 231/2000 Sb.) či právní úprava v zákoně o ochraně osobních údajů (č. 101/2000 Sb.) chránící fyzické osoby před neoprávněným shromažďováním jejich osobních dat, nakládání s nimi či jejich zneužitím.¹⁵

2.2. Subjekty všeobecného osobnostního práva

Subjekty všeobecného osobnostního práva jsou:

- a) **fyzické osoby** jako nositelé všeobecného osobnostního práva na straně oprávněných subjektů

¹⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 164 a násl.

¹⁵ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 71.

- b) **fyzické a právnické osoby**, popřípadě **stát**, který má postavení právnické osoby (podle § 21 OZ) na straně povinných subjektů, dojde-li na základě právní skutečnosti ke vzniku všeobecného osobnostního vztahu.

Dále se budu věnovat pouze oprávněným subjektům všeobecného osobnostního práva.

Subjekty všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva, resp. v jeho rámci dílčích osobnostních práv podle § 11 OZ mohou být pouze lidé – fyzické osoby, není rozhodné, zda daná osoba je občanem České republiky, podle čl. 5 LZPS přísluší všeobecné osobnostní právo všem bez rozdílu.¹⁶

V českém občanském právu tedy nejsou subjekty všeobecného osobnostního práva, resp. dílčích osobnostních práv a tedy ani subjekty občanskoprávní ochrany podle § 11 OZ právnické osoby. Právní ochrana hodnot nemajetkové povahy, jako jsou název nebo reputace právnické osoby je zajištěna v ustanovení § 19b odst. 2 a 3 OZ.

Všeobecné osobnostní právo občana je neoddělitelně spjata s osobou každé fyzické osoby jako individuality. Tedy všeobecného osobnostního práva upraveného v § 11 OZ nabývá každá fyzická osoba **narozením**, příp. již početím (§ 7 odst. 1 věta druhá OZ), aniž by k nabytí tohoto práva bylo zapotřebí dalších právních skutečností¹⁷, toto právo trvá po celou dobu života fyzické osoby a zaniká **smrtí fyzické osoby**, z důvodu zániku právní osobnosti člověka a jeho právní subjektivity.

Všeobecné osobnostní právo, jak již bylo řečeno, je právem neoddělitelným od osobnosti fyzické osoby. Z tohoto důvodu se může před soudem domáhat občanskoprávní ochrany pouze sama dotčená určitá konkrétní fyzická osoba. Pokud tato osoba není způsobilá k právním úkonům, podává za ni žalobu její zákonný zástupce.¹⁸

Jak bylo popsáno výše, všeobecné osobnostní právo zaniká smrtí fyzické osoby, nepřechází na dědice, tedy netvoří součást dědictví. Přestože všeobecné osobnostní právo zaniká, občanský zákoník poskytuje ochranu osobnosti fyzické osoby i po její smrti, jde o tzv. **postmortální ochranu**. Vyjadřuje tím veřejný zájem na ochraně osobnosti zemřelé osoby, která se již nemůže bránit, před neoprávněnými zásahy

¹⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 72.

¹⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 79.

¹⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 80.

znevažujícími památku, vzpomínku, jméno a význam této osoby.¹⁹ Občanský zákoník upravuje zmíněnou problematiku v § 15 odst. 1, podle kterého vzniká smrtí fyzické osoby určitým taxativně vymezeným osobám ze zákona subjektivní právo určené k uplatnění ochrany osobnosti zemřelé osoby. Jde o zcela zvláštní zákonem předvídanou situaci, ve které není rozhodné, zda osoby uvedené v § 15 odst. 1 OZ jsou dědici zemřelé osoby či nikoliv.²⁰

Zmíněné subjektivní právo osob podle § 15 odst. 1 OZ je originálně vzniklé osobnostní právo na občanskoprávní ochranu zemřelé osoby, označované jako zvláštní osobnostní právo. Rozsahem a obsahem se však neshoduje s osobnostním právem zemřelé osoby, společně mají tato dvě práva pouze možnost použití některých právních prostředků uvedených v § 13 OZ k ochraně osobnosti zemřelé osoby.²¹

Osoby taxativně uvedené v § 15 odst. 1 OZ se dělí do dvou skupin. První skupinu tvoří pozůstalý manžel nebo partner a děti zemřelého. Právo ve smyslu § 15 odst. 1 OZ vzniká těmto osobám okamžikem smrti fyzické osoby, na niž je vázáno a toto právo může uplatnit kterákoliv z těchto osob, a to i bez souhlasu ostatních osob z téže skupiny. Pokud není osob tvořících první skupinu, vzniká subsidiárně zvláštní osobnostní právo všem osobám druhé skupiny, tj. rodičům zemřelého. Jestliže není legitimovaných osob z první a druhé skupiny, zvláštní osobnostní právo osob podle § 15 odst. 1 OZ na uplatnění občanskoprávní ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby zaniká.²²

2.3. Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu a jeho omezení

Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu tvoří konkrétní druh subjektivních občanských práv a slouží k seberealizaci a k všestrannému rozvoji fyzické osoby.

¹⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 81.

²⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 82.

²¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 82 a násl.

²² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 86.

Základními rysy všeobecného osobnostního práva v subjektivním smyslu jsou jeho apriorní povaha (náleží bez dalšího každé fyzické osobě jako individualitě a suverénu), nemajetkový (ryze osobní) charakter, absolutní relevance (působí erga omnes), výlučně osobní charakter (patří po celou dobu života jen a pouze jeho nositeli), nepřevoditelnost a nezczizitelnost, nepostižitelnost výkonem rozhodnutí (popřípadě exekucí), časová neomezenost (trvá po celou dobu života fyzické osoby od jejího narození, resp. jejího početí až do její smrti), nepodléhá ani promlčení ani prekluzi.²³

Subjektivní všeobecné osobnostní právo se definuje jako možnost každé fyzické osoby jako individuality nakládat v mezích právního řádu podle svého uvážení co nejšíře se svou osobností, či s jednotlivými hodnotami tvořícími celistvost její osobnosti, vůči ostatním subjektům s rovným právním postavením za účelem její realizace ve společnosti, jakož i ochrany jejich zájmů, potřeb a preferencí.²⁴

Subjektivní všeobecné osobnostní právo se tedy skládá ze dvou složek:

- a) **Složka pozitivní**, obsahující oprávnění fyzické osoby osobnost užívat a s osobností disponovat.
- b) **Složka negativní**, obsahující oprávnění vzepřít se každému neoprávněnému zásahu do osobnosti ze strany jiného subjektu, neboli použít zákonem stanovené možnosti ochrany svého práva.

Oprávnění fyzické osoby nakládat s hodnotami osobnosti však není absolutní a neomezená. K omezení všeobecného osobnostního práva může dojít ze dvou důvodů, a to z vůle dotčené fyzické osoby jako projev oprávnění nakládat se svou osobností nebo bez ohledu k vůli dotčené osoby na základě zákona.

Fyzická osoba může omezit své všeobecné osobnostní právo z vlastní vůle udělením svolení k zásahu do své osobnosti, tím realizuje své dispoziční oprávnění ke své osobnosti. Svolení má formu právního úkonu a musí splňovat všechny náležitosti, které předepisuje zákon (§ 37n. OZ). Svolením fyzická osoba převádí část možnosti dispozice s osobnostní hodnotou na jiný subjekt, avšak nepřevádí ji celou. Tedy nemůže osobnostní hodnotu převést na jiný subjekt vzhledem k nepřevoditelnosti osobnostní hodnoty jako součásti osobnosti fyzické osoby.

²³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 96 – 100.

²⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 92.

Nezbytnost svolení fyzické osoby stanoví zákon výslovně v § 12 odst. 1 OZ pro pořízení či použití písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů, které se týkají fyzické osoby anebo jejích projevů osobní povahy. Dané svolení vylučuje neoprávněnost zásahu do osobnosti a může být kdykoliv dodatečně odvoláno bez udání důvodu.²⁵

Dispozice fyzické osoby s osobnostními hodnotami z vlastní vůle je však omezena na hodnoty osobnosti, u kterých je dispozice sociálně i právně přípustná. Dispozice s hodnotami lidské osobnosti, u kterých je převažující zvláštní veřejný zájem, zejména život a zdraví, jsou neplatné a zásah do těchto hodnot, i když by byl se souhlasem oprávněné osoby, je neoprávněný.²⁶

Všeobecné osobnostní právo může být omezeno i bez svolení oprávněné osoby na základě zákona, v občanskoprávní praxi se hovoří o zákonných licencích.²⁷

V občanském zákoníku jsou zakotveny tři zákonné licence, které umožňují v určitém rozsahu zpřístupnit taxativně určené hodnoty osobnosti fyzických osob společenskému využití. Tyto licence lze rozdělit do dvou skupin.

První skupinu tvoří tzv. **úřední licence**, upravená v § 12 odst. 2 OZ. Tato licence umožňuje použití písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů, které se týkají určité fyzické osoby či jejích projevů osobní povahy bez jejího svolení k úředním účelům na základě zákona. Použití výše zmíněných hmotných substrátů musí mít vždy bezprostřední věcný vztah k předmětu úředního řízení a k jeho účelu.²⁸

Druhou skupinu tvoří tzv. **umělecká** a tzv. **zpravodajská licence**. Tato skupina licencí je založena na § 12 odst. 3 OZ a nepředpokládá existenci zvláštního zákona. Tyto licence umožňují přiměřeným způsobem pořízení či použití podobizen, obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů bez svolení fyzické osoby

²⁵ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 107 – 111.

²⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 111.

²⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 112.

²⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 112 – 114.

k uměleckým, vědeckým účelům, jakož i pro tiskové, rozhlasové a televizní zpravodajství.²⁹

Při použití zákonných licencí je vždy nutné, aby zásah do osobnosti fyzické osoby byl proveden přiměřeným způsobem a zároveň nebyl v rozporu s oprávněnými zájmy dotčené fyzické osoby.³⁰

Tedy lze shrnout, že omezení jsou vyvolávána objektivně vznikající potřebou spravedlivého vyvažování, vyrovnávání a koordinací zájmů oprávněné fyzické osoby na straně jedné a zájmů ostatních fyzických či právnických osob nebo veřejného zájmu na straně druhé.³¹

2.4. Předmět všeobecného osobnostního práva

Předmět subjektivního všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva, resp. v jeho rámci jednotlivých subjektivních dílčích osobnostních práv tvoří osobnost každé fyzické osoby jako individuality a suveréna, resp. jednotlivé hodnoty (statky, stránky, atributy, popřípadě projevy její osobnosti) tvořící integritu její osobnosti v její fyzické a morální jednotě, s níž, resp. s nimiž, tato oprávněná fyzická osoba nakládá vůči všem ostatním právně rovným subjektům.³²

Tyto jednotlivé atributy osobnosti fyzické osoby, jejichž obecná občanskoprávní ochrana je zakotvena v generální klauzuli v § 11 OZ, rozčleňuje občanskoprávní teorie do následujících skupin:³³

1. Život, zdraví (včetně zdraví psychického) a tělo fyzické osoby neboli souhrnně tělesná integrita a její nedotknutelnost.
2. Občanská (osobní) čest, lidská důstojnost a dobrá pověst fyzické osoby.

²⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 116 – 117.

³⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 118.

³¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 93.

³² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 120.

³³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 134 a 135.

3. Jméno fyzické osoby (jméno rodové – příjmení, za určitých okolností i jméno vlastní – křestní, popřípadě též jméno krycí – pseudonym).
4. Soukromí fyzické osoby a její rodinný život neboli její intimní sféra.
5. Slovní projevy fyzické osoby osobní povahy (její písemnosti osobní povahy či zvukové záznamy týkající se jejích projevů osobní povahy).
6. Osobní svoboda fyzické osoby.
7. Rovnost fyzické osoby (včetně její nediskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, věku, náboženství, národnostního původu, politického přesvědčení atd.).
8. Svoboda pohybu a pobytu fyzické osoby.
9. Podoba fyzické osoby či její podobizna, obrazový snímek nebo obrazový záznam.
10. Příznivé životní prostředí fyzické osoby.

Výše podaný výčet chráněných osobnostních hodnot je ovšem v souladu s občanskoprávním pojetím všeobecného osobnostního práva neuzavřený, a tedy představuje pouze určité, za současného stavu jeho poznání občanskoprávní teorií a soudní praxí typicky uznávané stránky či projevy lidské osobnosti.

2.5. Prostředky občanskoprávní ochrany osobnostního práva

Moderní demokratický stát má zájem na dodržování lidských práv a svobod. Na ochraně ústavně zakotveného práva na ochranu osobnosti se podílí celý český právní řád, ochrana je poskytována zejména v právu ústavním, trestním, správním či občanském, přičemž právo občanské disponuje ucelenou úpravou ochrany osobnostního práva.

V rámci občanského práva se fyzická osoba může domáhat ochrany osobnosti na základě úpravy v § 11 OZ prostřednictvím občanskoprávních prostředků ochrany osobnosti. Prostředky občanskoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva se dělí na **obecné a zvláštní (specifické)**.³⁴

³⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 171.

2.5.1. Obecné prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti

Mezi obecné prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti patří:

- a) **svépomoc** - § 6 OZ, jde o výjimku z poskytování ochrany státními orgány, zejména soudy (§4 OZ)
- b) **ochrana poskytovaná příslušným orgánem státní správy** - § 5 OZ, jde o ochranu pokojného stavu, u ochrany osobnosti jde o výjimečný prostředek
- c) **soudní ochrana** - § 4 OZ, § 3 a § 7 OSŘ.
 - ochrana poskytovaná prostřednictvím smířčího řízení - Občanský soudní řád umožňuje pokusit se uzavřít tzv. prétorský smír před zahájením řízení ve věci samé (§ 67n. OSŘ) nebo následné uzavření smíru po zahájení řízení a tím řízení ukončit (§ 69 ve spojení s § 99 OSŘ)³⁵
 - ochrana poskytovaná předběžným opatřením (§ 74 OSŘ)
 - ochrana poskytovaná prostřednictvím dalších právních prostředků soudní ochrany než výslovně uvedených v § 13 OZ. Ustanovení § 13 OZ uvádí prostředky ochrany pouze demonstrativně („Fyzická osoba má právo se zejména domáhat,...“), nevylučuje tedy, aby podle okolností případu byly použity i jiné občanskoprávní prostředky stejné povahy. Jsou tedy přípustné žaloby domáhající se, aby byla soudem konstatována pouhá nepravdivost výroku a tím neoprávněnost zásahu do práva na ochranu osobnosti.³⁶ V tomto případě nejde o žalobu na určení podle § 80 písm. c) OSŘ a není tedy nutno prokazovat existenci naléhavého právního zájmu na určení.³⁷
 - ochrana prostřednictvím žaloby na náhradu škody – jestliže neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby vznikla poškozené osobě vedle nemajetkové újmy zároveň majetková újma – škoda, má podle výslovného odkazu v ustanovení § 16 OZ samostatné právo domáhat se její náhrady. Právo na náhradu škody se řídí obecnými ustanoveními o odpovědnosti za škodu (§ 415n. OZ).

³⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 195.

³⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 174.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1995, sp. zn. Cdo 18/95, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR č. 46/1995 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti. 2. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 90.

2.5.2. Specifické prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti

Specifické prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti upravuje § 13 OZ. Jedná se o zvláštní (specifické) občanskoprávní sankce nemajetkové i majetkové povahy postihující původce neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby, majícího za následek vznik nemajetkové újmy, spočívající v porušení či již jen ohrožení osobnosti poškozené fyzické osoby.³⁸

Funkcí specifických prostředků ochrany osobnosti je působit na původce neoprávněného zásahu, aby se zdržel dalších neoprávněných zásahů (funkce preventivní), odstranil následky neoprávněného zásahu (restituční funkce) nebo poskytl poškozenému přiměřené zadostiučinění, ať již nepeněžité či peněžité (satisfakční funkce). Specifické prostředky se tedy vyznačují různorodou povahou, jež vyplývá z mnohotvárnosti obsahu všeobecného osobnostního práva a snahou státu zajistit co nejúplnější komplementární právní ochranu osobnosti fyzické osoby (resp. jednotlivých dílčích hodnot osobnosti) a jejího všestranného a svobodného rozvoje.³⁹ Tyto prostředky představují pružnou negativní reakci zákonodárce na široké spektrum neoprávněných zásahů do osobnosti fyzické osoby.⁴⁰

Specifické prostředky ochrany osobnosti, svou povahou jednak obranné (zdržovací a odstraňovací žaloba) jednak zadostiučňovací (satisfakční žaloba), ve svém souhrnu naplňují hlavní účel svých funkcí jako nástroj speciální a generální prevence.⁴¹

Ustanovení § 13 OZ obsahuje demonstrativní výčet specifických prostředků ochrany osobnosti, připouští tedy, jak je uvedeno výše, použít pro ochranu osobnosti i dalších žalob na základě § 13 OZ.

Specifické prostředky ochrany osobnosti jsou založeny na absolutním principu odpovědnosti původce neoprávněného zásahu, mohou být tedy použity bez zřetele, zda byl neoprávněný zásah původcem zaviněný či nikoliv.⁴² Z toho vyplývá, že sankce poskytované specifickými prostředky ochrany osobnosti podle § 13 OZ neumožňují

³⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 145.

³⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 146.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.2005, spis. zn. 30 Cdo 2652/2005.

⁴¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 146, 175.

⁴² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 147.

liberaci odpovědného subjektu ani důkazem tzv. omluvitelného – ospravedlňujícího omylu. Pro poškozenou osobu je totiž vzniklá nemajetková újma na osobnosti stejně závažná bez ohledu zda původce jednal zaviněně či nezaviněně.⁴³ Zvláštností u ochrany osobnosti podle § 13 OZ spočívá v připuštění tzv. důkazu pravdy u difamujících tvrzení zasahujících do cti a důstojnosti fyzické osoby, tento zásah není neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby, neboť uvádění pravdivých skutečností je v plném veřejném zájmu. Důkaz pravdy však není přípustný u tvrzení, byť pravdivých, týkajících se osobního soukromí fyzické osoby. V tomto případě půjde vždy o neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby. Objektivní charakter sankcí podle § 13 OZ také nevyžaduje deliktní způsobilost původce zásahu do osobnosti poškozené osoby. Na druhu stranu také není rozhodné, zda poškozená osoba si je vědoma zásahu do své osobnosti, či zda takový zásah chápe zcela, částečně či nikoliv.⁴⁴

K pojmu neoprávněného zásahu a hmotněprávním podmínkám uplatnění specifických prostředků ochrany osobnosti pojednávají další kapitoly.

Specifické prostředky ochrany osobnosti lze realizovat pouze v občanském soudním řízení (§ 4 OZ, § 3 a 7 odst. 1 OSŘ), výjimku tvoří mimosoudní dohoda mezi poškozenou osobou a původcem neoprávněného zásahu do její osobnosti o nápravě jeho následků (podle § 3 odst. 2 ve spojení s § 51 OZ)⁴⁵. Petity žalob musí splňovat určité nároky – „*žalobní návrhy ve věcech ochrany osobnosti nesmějí být formulovány obecně a nepřesně; takové nepřesnosti musí být odstraněny a nemají být přebírány do rozsudků ve znění vyvolávajícím pochybnosti*“.⁴⁶ Řízení o ochranu osobnosti je návrhové řízení, tedy z žalobního petitu musí být vždy jasno kterého prostředku (či prostředků, kumulace žalobních nároků je přípustná) občanskoprávní ochrany osobnosti se poškozená osoba v konkrétním případě domáhá, popřípadě jakou konkrétní výši zadostiučinění v penězích požaduje.⁴⁷

⁴³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 164, 165.

⁴⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 147, 151, 166.

⁴⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 195.

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.5.2003, sp. zn. 28 Cdo 2162/2002 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti. 2. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 74.

⁴⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 175, 176.

2.5.3. Jednotlivé specifické prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti

Fyzická osoba se může při neoprávněném zásahu do svého osobnostního práva prostřednictvím specifických prostředků domáhat zejména:

- a) **aby bylo upuštěno od neoprávněného zásahu (žaloba zdržovací – negatorní)** - § 13 odst. 1 OZ. Nezbytnou podmínkou pro použití tohoto prostředku je, aby neoprávněný zásah do osobnostní hodnoty trval či pokračoval, anebo aby existovalo reálné a bezprostřední nebezpečí jeho opakování v budoucnu.⁴⁸ V petitu negatorní žaloby musí žalobce konkrétně označit dílčí osobnostní právo, proti kterému je neoprávněně zasahováno, v čem neoprávněný zásah spočívá a jakých zásahů se má žalovaný zdržet. Následný výrok soudu musí být také ve všech těchto směrech individualizován.⁴⁹
- b) **aby byly odstraněny následky neoprávněného zásahu (žaloba odstraňovací – restituční)** - § 13 odst. 1 OZ. Žalobce se v petitu restituční žaloby bude domáhat pozitivního jednání žalovaného směřujícího k obnovení stavu, který existoval před neoprávněným zásahem do osobnostního práva. Předpoklad použití této žaloby je, aby následky neoprávněného zásahu trvaly, i když samotný zásah skončil a aby následky neoprávněného zásahu bylo reálně možné odstranit. I v tomto případě musím být jak v petitu žaloby, tak i v následném výroku rozsudku přesně vymezeny konkrétní nastalé následky neoprávněného zásahu, které mají být odstraněny.⁵⁰
- c) **aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění – satisfakce (žaloba zadostiučňovací – satisfakční)** - § 13 odst. 1 OZ. Satisfakční žalobu lze použít, pokud jsou splněny zákonné podmínky pro přiznání přiměřeného zadostiučinění a nemajetková újma na osobnosti fyzické osoby již vznikla.

⁴⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 176.

⁴⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 196.

⁵⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 178.

Priměřené zadostiučinění spočívá v určitém plnění, které má zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby. Plnění může být:

- a. **nepeněžité** – morální zadostiučinění, primární způsob zadostiučinění, § 13 odst. 1 OZ⁵¹,
- b. **peněžité** - náhrada nemajetkové újmy v penězích, které se používá, pokud nepeněžité zadostiučinění nepostačuje, jde tedy o subsidiární způsob zadostiučinění, § 13 odst. 1 a 2 OZ.

Žalobní petit satisfakční žaloby, kterou se poškozená osoba domáhá morální satisfakce, musí konkretizovat formu morálního zadostiučinění. Pokud však soud neshledá formu morálního zadostiučinění navrženou žalobcem přiměřenou, a tím z hlediska § 13 OZ postačující a účinnou, přičemž žalobce svůj žalobní petit odpovídajícím způsobem neupraví, soud žalobu zamítne.⁵² Priměřenost a účinnost formy morálního zadostiučinění vždy závisí na objektivním posouzení konkrétního případu.⁵³

V praxi je nejčastější formou morální satisfakce omluva. Povinnost žalovaného k omluvě může spočívat v různých formách, např. omluvit se poškozenému v místních popřípadě celostátních médiích nebo formou osobního dopisu. Jako formu morálního zadostiučinění nelze vyloučit uveřejnění výroku soudního rozhodnutí o porušení osobnostních práv žalobce na náklady žalovaného v tisku, rozhlase nebo televizi.⁵⁴

V zahraniční soudní praxi se můžeme setkat i s formou tzv. symbolické satisfakce, kdy žalobce požaduje po žalovaném minimální peněžité zadostiučinění, např. „půl penny“. Touto formou satisfakce žalobce může vyjádřit, že ve sporu jde opravdu jen o čest a nikoliv o peníze. Taková symbolická satisfakce neodporuje dnešnímu ustanovení § 13 OZ.⁵⁵

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.4.2009, sp.zn. 30 Cdo 4577/2007: „*Pokud nemajetková újma vzniklá na osobnosti fyzické osoby může být zmírněna některou z forem morálního zadostiučinění ve smyslu ustanovení § 13 odst.1 OZ, je třeba zvolit takovou jeho formu, která je podle okolností každého konkrétního případu přiměřená a postačující k nápravě nemajetkové újmy vzniklé neoprávněným zásahem, a tím současně také účinná.*“

⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.2006, sp.zn. 30 Cdo 2919/2006.

⁵³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 180.

⁵⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 181.

⁵⁵ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie 4/2003, str. 11 a 12.

Na druhou stranu sledovaný cíl morální satisfakce, tedy přiměřenou nápravu či zmírnění nemajetkové újmy vzniklé na osobnosti poškozené fyzické osoby v co nejúčinnější míře s ohledem na okolnosti konkrétního případu, nemůže splnit omluva, která je pronášena za takových okolností, že až teprve z ní se určitá veřejnost doví o zásahu do osobnosti fyzické osoby, o kterém do té doby neměla tušení.⁵⁶ Taktéž nelze považovat za přiměřenou omluvu, kterou je povinen žalovaný doručit písemně všem občanům obce.⁵⁷

3. Institut peněžitého zadostiučinění jako prostředek občanskoprávní ochrany osobnosti

Institut peněžitého zadostiučinění, upravený v ustanovení § 13 odst. 2 a 3 OZ jako náhrada nemajetkové újmy v penězích, je jedním ze specifických prostředků občanskoprávní soudní ochrany všeobecného osobnostního práva. Prostřednictvím peněžitého zadostiučinění se poškozená osoba dožaduje nápravy vzniklé nemajetkové újmy spočívající v závažném porušení její osobnosti. Porušení osobnosti fyzické osoby nastává neoprávněným zásahem do jejích osobnostních práv, přičemž nemajetková újma spočívá zejména ve snížení její cti, důstojnosti nebo vážnosti ve společnosti, a to ve značné míře.

Materiální satisfakci, tedy formu zadostiučinění v penězích zavedla do českého právního řádu novelizace ustanovení § 13 OZ provedená zákonem č. 87/1990 Sb. v souvislosti se zásadní změnou společenského zřízení v tehdejší Československu. Do té doby, v socialistickém zřízení, bylo přiměřené zmírnění nemajetkové újmy v penězích považováno za nemorální, nepřípustné a neoprávněné obohacení na straně poškozené osoby.⁵⁸ Je však potřeba zmínit, že peněžité zadostiučinění bylo poskytováno již za doby socialismu za vzniklou nemajetkovou újmu, ale pouze za vytrpěné bolesti a za ztížení společenského uplatnění podle ustanovení § 444 OZ.

V podmínkách nového společenského uspořádání umožnila novela ustanovení § 13 OZ v oblasti občanského práva využívat satisfakční funkci peněz při ochraně osobnosti,

⁵⁶ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15.4.1997, sp. zn. 23 C 3/97.

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2005, sp. zn. 30 Cdo 2745/2004.

⁵⁸ Ryška, M.: Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do světa satisfakcí. Jiné právo, <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paragigma-rovnostarstvi-amrtici.html>. [cit. 15.4.2011].

protože vzhledem k povaze nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby v určitých případech, pramenících zejména z obnovení plné svobody slova, tisku a ostatních hromadných informačních prostředků, se vznikem bulvárního tisku, růstu aktivit reklamních společností atd. neexistuje žádný jiný právní prostředek, kterým by bylo možno tuto újmu přiměřeně a účinně zmírnit. V demokratickém státě, kterým se tehdejší Československo stalo, není žádný důvod chránit nemajetkové zájmy fyzické osoby méně účinně než majetek této osoby a proto má peněžité zadostiučinění v systému občanskoprávních prostředků určených k ochraně osobnosti své nezastupitelné místo. Citovaná novela tedy přispěla k dotvoření komplexního a účinného moderního systému občanskoprávních prostředků k ochraně osobnosti fyzické osoby.⁵⁹

Účelem institutu peněžitého zadostiučinění je přiměřeně zmírnit následek neoprávněného zásahu do osobnostního práva poškozené fyzické osoby prostřednictvím peněz. Nehmotnou újmu na osobnosti fyzické osoby však nelze vyčíslit penězi, neboť se bezprostředně nepromítá do majetkové sféry poškozené osoby, avšak tato nekvantifikovatelnost nehmotné újmy nebrání využít při ochraně osobnosti satisfakční funkce peněz. Jak je popsáno výše, je v oblasti občanského práva na místě využívat satisfakční funkci peněz, a to v případech zejména značného snížení důstojnosti, cti či vážnosti fyzické osoby a tuto újmu nelze objektivně zmírnit jinými prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti. Peněžitá částka, přiznaná soudem na základě žaloby, umožňuje poškozené fyzické osobě použít získaných peněz podle jejího přání a vůle k opatření náhradních požitků a tímto způsobem přiměřeně zmírnit nehmotnou újmu na své osobnosti.⁶⁰

Zadostiučinění v penězích, jak je uvedeno výše, je subsidiární způsob satisfakce, který se použije, pokud se primární způsob satisfakce – morální satisfakce, z důvodů demonstrativně uvedených v § 13 odst. 2 OZ v daném případě jeví jako nevhodný, nepřiměřený, nepostačující a tudíž neúčelný prostředek nápravy nehmotné újmy na osobnosti fyzické osoby.

⁵⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 182 – 183.

⁶⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 182 – 183.

Nemajetková újma na osobnosti fyzické osoby vzniká neoprávněným zásahem do jedné či vícero stránek její osobnosti ze strany subjektu s rovným právním postavením. Tedy tento neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby je považován za občanskoprávní delikt a přiměřené zadostiučinění v penězích je jednou z občanskoprávních sankcí podle § 13 OZ za takový protiprávní zásah. Tato sankce, jako negativní reakce právního řádu na protiprávní jednání určitého subjektu, se zároveň stává nástrojem speciální i generální prevence – odrazuje rušitele chráněných osobnostních hodnot a jeho možné následovníky od tohoto protiprávního jednání.⁶¹

Na základě výše zmíněných skutečností lze dovodit, vedle již zmíněné satisfakční funkce peněžitého zadostiučinění, také druhou, neméně podstatnou funkci působení peněžité satisfakce, a to její preventivní úlohu.⁶² Část občanskoprávní teorie, jakož i soudní praxe přisuzuje peněžité satisfakci také sankční funkci.⁶³ Blíže k těmto funkcím peněžitého zadostiučinění v další kapitole.

Odpovědnost původce neoprávněného zásahu do chráněných osobnostních práv fyzické osoby se v případě peněžitého zadostiučinění posuzuje na přísném objektivním principu, bez zřetele na formu nebo stupeň zavinění původce a bez možnosti liberace.

Dále je třeba zmínit možný souběh peněžité satisfakce a jiných nároků, a to nároků na náhradu škody, podle § 16 OZ, a nároku na vydání bezdůvodného obohacení (v souvislosti se zneužitím jména nebo podobizny poškozené fyzické osoby). S náhradou škody při ochraně osobnosti souvisí dále složitá problematika rozlišení nároků na náhradu škody na zdraví a nároku na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do osobnostního práva na zdraví a také vztah jednorázového odškodnění pozůstalých blízkých osob v případě usmrcení poškozené fyzické osoby podle § 444 odst. 3 OZ a náhrady nemajetkové újmy při zásahu do osobnostního práva na soukromí, resp. na rodinný život, vzniklé při usmrcení blízké osoby. Tato problematika však již vybočuje mimo zamýšlený rámec této diplomové práce, která si klade za cíl popsat problematiku institutu peněžitého zadostiučinění v obecné rovině.

⁶¹ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie 4/2003, str. 8.

⁶² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 184, 190, 191.

⁶³ Viz. Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie 4/2003, str. 8; viz. také Ryška, M.: Umělci pod okny soudu aneb První krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/umelci-pod-okny-soudu-aneb-prvni-krok.html>. [cit. 15.4.2011].

3.1. Funkce institutu peněžitého zadostiučinění

Primární a nejdůležitější funkcí peněžitého zadostiučinění je *funkce satisfakční*, tedy poskytnout fyzické osobě, která byla závažně dotčena na svých osobnostních právech přiměřenou satisfakci v penězích. Tato satisfakce odpovídajícím a zároveň účinným způsobem zmírňuje a vyvažuje nastalou nemajetkovou újmu na osobnosti. Satisfakční funkce a její prvořadé postavení vyplývá přímo ze znění § 13 OZ.⁶⁴

Další funkcí peněžitého zadostiučinění je *funkce preventivní*. Porušení chráněných osobnostních práv fyzické osoby, které způsobuje závažnou nemajetkovou újmu, je občanskoprávním deliktem, se kterým je pro původce takového zásahu spojen nepříznivý právní následek ve formě občanskoprávní sankce, v tomto případě právo na poskytnutí přiměřeného peněžitého zadostiučinění. Na základě tohoto porušení vzniká delikt ní závazek pro původce, a to odpovědnostní povinnost poskytnout poškozené fyzické osobě odpovídající peněžité zadostiučinění.⁶⁵ Hrozba uložení této sankce v sobě ukrývá významný preventivní aspekt, jak ve vztahu k původci samotnému – působení speciální prevence, tedy aby se rušitel v budoucnu podobného jednání zdržel, tak vůči všem ostatním potenciálním původcům neoprávněných zásahů – prostřednictvím odstrašujícího účinku generální prevence.⁶⁶

Satisfakční a preventivní funkce však nejsou jediné funkce peněžitého zadostiučinění. Část právní teorie, zastoupená např. Prof. JUDr. Petrem Hajnem, DrSc., jakož i část soudní praxe, dovozují na základě preventivní funkce peněžitého zadostiučinění i další funkci, a to *funkci sankční*.

Na základě nálezu Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/2004, ve kterém judikoval, že „*těžištěm ústavního pořádku České republiky je jednotlivce a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem ČR; jednotlivce je východiskem státu; stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce.*“, je soudní praxe při ochraně osobnosti fyzických osob, za současného respektování principů právního státu, vázána účinně přispívat ke snížení nežádoucích újem na

⁶⁴ § 13 OZ: Fyzická osoba má též právo se domáhat, aby jí byla dána **přiměřená náhrada nemajetkové újmy v penězích**, pokud by se nejevilo postačujícím přiměřené morální zadostiučinění.

⁶⁵ Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva, 2. vyd., Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004, str. 200 a 201.

⁶⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 184.

osobnosti fyzických osob nejen pravidelným přiznáním samostatného práva na peněžité zadostiučinění v případech závažných újem na osobnosti, ale také rozhodováním co do výše peněžitého zadostiučinění tak, aby odpovídalo tomuto požadavku ústavodárce a mezinárodním závazkům na zajištění účinné právní ochrany jednotlivce ze strany státu.⁶⁷

Sankční funkce peněžitého zadostiučinění tedy vyjadřuje přesvědčení o tom, že k dostatečnému, odpovídajícímu a účinnému uplatnění preventivního působení peněžitého zadostiučinění se v případě závažného zásahu do osobnosti fyzické osoby, zejména značného snížení její důstojnosti či její vážnosti ve společnosti, vyžaduje, aby se jednalo co do výše této satisfakce o sankci patřičně důraznou,⁶⁸ třeba i citelně postihující původce neoprávněného zásahu do osobnostních práv.⁶⁹ Peněžité zadostiučinění přiznané ve výrazné či dokonce citelné výši lze stále považovat za přiměřené, protože naplňování významné preventivní funkce tohoto institutu tímto způsobem je zcela v souladu s jeho prvořadou satisfakční funkcí, a to s ohledem na neoddělitelnost preventivní a satisfakční funkce občanskoprávních sankcí a dále s ohledem na uvedený ústavní princip účinného prosazování základních práv jednotlivce.

Tyto závěry podporuje i kolektiv autorů v Komentáři k občanskému zákoníku⁷⁰, kdy uvádí:

„Dopad citelné peněžité sankce všude tam, kde má podle povahy případu své skutečné místo, bude stimulovat původce neoprávněných zásahů k obezřetnějšímu postupu. U soudu by v žádném případě při úvaze o určení výše peněžitého odškodnění neměl v odůvodněných případech převažovat pocit, že se výrazné uplatnění satisfakční funkce peněz ocitá v současných společenských podmínkách v rozporu s morálkou.“⁷¹

⁶⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, str. 200.

⁶⁸ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie 4/2003, str. 8.

⁶⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 191.

⁷⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 200.

⁷¹ Pokud jde o výrazné uplatnění satisfakční funkce peněz, resp. preventivní funkce peněžitého zadostiučinění, či jinými slovy o uplatnění sankční funkce peněžitého zadostiučinění v odpovídající, a tedy přípustné míře, nelze přiznanou částku peněžitého zadostiučinění považovat za nepřiměřenou či dokonce přemrštěnou a tato částka ve své podstatě nemůže zakládat bezdůvodné obohacení fyzické osoby, která byla dotčena na svých osobnostních právech neoprávněným zásahem.

Tuto cestu s odkazem na evropský standart „přiměřenosti“ začaly nastupovat již část právní teorie a zejména Ústavní soud ČR (sp. zn. III. ÚS 350/03⁷²) při řešení příbuzné problematiky, totiž při určování výše odškodnění za vytrpěné bolesti a za ztížení společenského uplatnění.“ Obdobně se vyjadřuje kolektiv autorů v monografii Ochrana osobnosti podle občanského práva:⁷³ „Stanovením výše zadostiučinění v penězích se dostává soudům jeden z prostředků možného zvyšování účinnosti ochrany osobnosti fyzických osob a tím i preventivního působení celé této úpravy.“

Podstatným kritériem při uplatnění principu proporcionality v rámci ochrany osobnosti při určování výše přiměřeného peněžitého zadostiučinění je forma a intenzita zavinění původce neoprávněného zásahu do osobnostních práv poškozené fyzické osoby.⁷⁴ Toto kritérium potvrzuje i Ústavní soud ve své ustálené judikatuře, podle které má subjektivní prvek zavinění původce neoprávněného zásahu význam pro určování výše peněžitého zadostiučinění soudem podle § 13 odst. 3 OZ, kdy je toto zavinění posuzováno v rámci „okolností, za nichž k porušení práva došlo“⁷⁵. Z takto významně posuzované a hodnocené role zavinění původce neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby při určování výše peněžitého zadostiučinění lze tedy usuzovat o existenci jeho satisfakční funkce. V této souvislosti kolektiv autorů monografie Ochrana osobnosti podle občanského práva píše: „V případě zlého úmyslu (záměru) na straně původce neoprávněného zásahu by měl soud svůj odsudek nad tímto společensky i právně zvlášť odsouzeníhodným chováním vyjádřit právě citelným určením výše peněžitého zadostiučinění. Obdobně by bylo třeba postupovat i v případě, že by původce neoprávněného zásahu do osobnostních práv právě tímto způsobem sledoval záměr

⁷² „Moderním ústavním nepsaným pravidlem, které podle dnes již konstantní judikatury Ústavní soud rovněž aplikuje, je **princip proporcionality** (přiměřenosti), který náleží mezi obecné zásady právní, jež sice nejsou v právních předpisech výslovně obsaženy, avšak v evropské právní kultuře se bezezbytku uplatňují (k tomu srov. např. náleží pléna Ústavního soudu ve věci sp. zn. Pl.ÚS 33/97). Ústavní soud se tak přihlásil k evropské právní kultuře i k jejím ústavním tradicím. Ve světle těchto obecných zásad právních také interpretuje ústavní předpisy, především Listinu základních práv a svobod. Taková interpretace se pak promítá i do výkladu jednotlivých právních předpisů, tzn. v tomto případě těch, které upravují výši přiznané náhrady za způsobenou škodu na zdraví (náhrady za ztížení společenského uplatnění). **Porušením pravidla proporcionality může dojít k zásahu do ústavně zaručených práv, a to konkrétně práva na soudní ochranu** (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

⁷³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 191.

⁷⁴ Ryška, M.: Umělci pod okny soudu aneb První krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/umelci-pod-okny-soudu-aneb-prvni-krok.html>. [cit. 15.4.2011].

⁷⁵ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20.5.2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01. Obdobně význam samostatného kritéria zavinění pro určení konkrétní výše peněžité náhrady podtrhl Ústavní soud v již zmíněném nálezu ze dne 29.9.2005, sp. zn. III. ÚS 350/03 u příbuzné problematiky náhrad škod na zdraví.

zvýšit svůj majetkový prospěch.“⁷⁶ Tím je míněno např. jednání vydavatelů bulvárního tisku, kteří se článkem zasahujícím do soukromí určité prominentní osoby snaží zvýšit zájem čtenářů a tím i zisk z odbytu tohoto tisku, nebo reklamních agentur využívajících obrazové snímky známých sportovců pro reklamní účely bez jejich souhlasu. Takové subjekty bude od jejich závažných protiprávních jednání odrazovat pouze citelná peněžité sankce,⁷⁷ na základě které se jim napříště takové počínání nevyplatí. Obecně lze tedy z toho vyvodit, že soukromé deliktní právo, tedy i peněžité zadostiučinění určené k občanskoprávní ochraně osobnostního práva, by mělo co nejpřísněji postihovat ty původce neoprávněných zásahů, kteří jsou k takovému zásahu motivováni záměrem, že se jim takové počínání finančně vyplatí.⁷⁸

Sankční funkce peněžitého zadostiučinění, resp. výrazné uplatnění satisfakční funkce peněz při ochraně osobnosti fyzické osoby zakládá v odůvodněných případech požadavek na přiznání adekvátně vysokého peněžitého zadostiučinění. Tento závěr uznal za oprávněný Ústavní soud prostřednictvím autoritativního potvrzení principu proporcionality. Zároveň Ústavní soud stanovil pro případ nerespektování tohoto principu, že tímto může dojít k porušení ústavního práva na soudní ochranu a má zjevně vést obecné soudy k tomu, aby částky přiznaného peněžitého zadostiučinění, které jednotlivým poškozeným fyzickým osobám přiznávají, respektovaly určité povinné standarty, jinak běžné v soudní praxi vyspělých evropských kontinentálních právních úprav, a aby tyto částky nebyly nedůvodně nízké.⁷⁹ Přestože soudní praxe nachází poslední dobou po počáteční váhavosti v otázce určování výše peněžitého zadostiučinění vyváženější stanovisko a neváhá, byť zatím výjimečně, přistupovat i k citelnému a razantnějšímu určení výše peněžité sankce, zůstává výše peněžitého zadostiučinění přiznávaná českými soudy ve sporech o ochranu osobnosti při srovnání s praxí vyspělých zahraničních úprav v průměru stále na nižší úrovni.⁸⁰

⁷⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 195.

⁷⁷ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie 4/2003, str. 9.

⁷⁸ Ryška, M.: Umělci pod okny soudu aneb První krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/umelci-pod-okny-soudu-aneb-prvni-krok.html>. [cit. 15.4.2011].

⁷⁹ Ryška, M.: Umělci pod okny soudu aneb První krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/umelci-pod-okny-soudu-aneb-prvni-krok.html>. [cit. 15.4.2011].

⁸⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 191, 200.

V neposlední řadě je třeba podotknout, že mezi satisfakční a sankční funkcí přiměřeného peněžitého zadostiučinění existuje na jedné straně vztah komplementarity (navzájem se doplňují a posilují – v určitých případech se v závislosti na zvyšující se míře zavinění původce neoprávněného zásahu zesiluje i neoprávněnost takového zásahu do osobnostních práv poškozené fyzické osoby, tomu by měla odpovídat i výše přiznaného peněžitého zadostiučinění. Tím je také posilována samotná satisfakční funkce celého institutu) a na druh straně vztah konkurence (ani po uplatnění sankční funkce ve výše popsaných limitech by se neměla soudem přiznaná částka peněžitého zadostiučinění stát bezdůvodným obohacením na straně poškozené fyzické osoby). Pokud by se tyto funkce peněžitého zadostiučinění posuzovaly odděleně, z každé této funkce by vyplýval odlišný způsob řešení určitého právního případu. Z toho vyplývá, že mezi požadavky sankční a satisfakční funkce peněžitého zadostiučinění musí být citelně a účelně optimalizováno, což v rozhodovací praxi soudů není vždy jednoduché.⁸¹

V této souvislosti je třeba zmínit významný posun, který v poslední době zaznamenala judikatura Spolkového soudního dvora v Německu, jehož právní kultura je té naší velmi blízká: *„Podle novější judikatury může být občanskoprávní ochrana osobnosti v současných podmínkách v určitých případech účinná jen tehdy, jestliže i výše plnění uloženého rušiteli bude poškozené fyzické osobě zajišťovat nejen přiměřené zadostiučinění, odpovídající závažnosti vzniklé nemajetkové újmy, nýbrž zároveň bude svým odstrašujícím účinkem působit preventivně jak na rušitele, tak i na ostatní potenciální rušitele.“*⁸²

3.2. Hmotněprávní podmínky vzniku práva na peněžité zadostiučinění

Ke vzniku práva na poskytnutí přiměřeného peněžitého zadostiučinění, neboli přiměřené náhrady nemajetkové újmy v penězích, kdy tato újma spočívá v závažném porušení osobnostních práv fyzické osoby, zejména snížení její důstojnosti nebo vážnosti ve společnosti ve značné míře, původcem neoprávněného zásahu dle § 13 odst. 2, 3 OZ musí být splněny jednak obecné hmotněprávní podmínky vzniku

⁸¹ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. Bulletin advokacie 4/2003, str. 9.

⁸² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 192.

občanskoprávních sankcí za porušení či ohrožení osobnostních práv fyzické osoby podle § 13 OZ, a také specifické hmotněprávní podmínky, které opravňují vznik nároku na přiznání přiměřeného peněžitého zadostiučinění, jež jsou kumulativně stanoveny v § 13 odst. 2 OZ.

Obecné hmotněprávní podmínky vzniku občanskoprávních sankcí za neoprávněný zásah do osobnostních práv fyzické osoby dle § 13 OZ potvrdil svou judikaturou Nejvyšší soud ČR, a to např. ve svém rozsudku ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006:

„Ke vzniku občanskoprávních sankcí za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti fyzické osoby podle § 13 občanského zákoníku musí být jako předpoklad odpovědnosti splněna podmínka (1) existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu spočívající buď v porušení, nebo jen ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě, (2) tento zásah musí být neoprávněný a (3) musí zde existovat příčinná souvislost mezi zásahem a vznikem nemajetkové újmy. Nenaplnění kteréhokoliv z těchto předpokladů vylučuje možnost sankcí podle ustanovení § 13 občanského zákoníku.“⁸³

Zvláštní hmotněprávní podmínky vzniku práva na poskytnutí přiměřeného peněžitého zadostiučinění stanoví občanský zákoník výslovně v § 13 odst. 2: *„Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 (morální zadostiučinění) zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.“*

3.3. Obecné hmotněprávní podmínky vzniku práva na peněžité zadostiučinění

V tomto oddílu se bude tato práce věnovat obecným hmotněprávními podmínkám vzniku občanskoprávních sankcí podle § 13 OZ, které jsou relevantní pro vznik nároku na přiznání přiměřeného peněžitého zadostiučinění. Těmito obecnými hmotněprávními podmínkami jsou:

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.7.2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006

1. Existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, spočívající v porušení či jen v ohrožení osobnosti fyzické osoby
2. Neoprávněnost (protiprávnost) takového zásahu
3. Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a vznikem nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby.

Z těchto hmotněprávních podmínek vzniku občanskoprávních sankcí podle § 13 vychází shodně s teorií i ustálená soudní praxe.⁸⁴

3.3.1. Existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu na osobnosti fyzické osoby

Základní obecnou hmotněprávní podmínkou pro vznik práva poškozené fyzické osoby na poskytnutí přiměřeného peněžitého zadostiučinění podle § 13 odst. 2, 3 OZ je to, že **zásah je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu**, spočívající v porušení či jen v ohrožení osobnostních práv chráněných ustanoveními § 11 a n. OZ. Jinými slovy tento zásah sočívá v ohrožení nebo porušení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě a ohrožuje její postavení a uplatnění ve společnosti.⁸⁵ V případě že jediným neoprávněným zásahem dochází zároveň k nemajetkové újmě na dvou či více chráněných hodnotách osobnosti fyzické osoby, vztahuje se občanskoprávní ochrana osobnosti podle § 13 OZ na všechny tímto zásahem porušené hodnoty.⁸⁶

Na druhé straně tato podmínka znamená, že se občanskoprávní ochrana neposkytuje proti takovým jednáním, které lze v demokratické společnosti v přiměřené míře tolerovat, tedy nejsou-li taková jednání objektivně způsobilá narušit integritu fyzické osoby jako celku.⁸⁷ Judikatura se k této problematice vyjadřuje následovně: „*Ne každý (neoprávněný) zásah, zejména do práva na ochranu občanské cti, bude objektivně způsobilý tuto náležitost splňovat. Bude záležet zejména na prostředí, v němž k zásahu*

⁸⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 150.

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1.10.2002, sp. zn. 28 Cdo 983/2002.

⁸⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 151.

⁸⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 151.

došlo, na subjektu zásahu, objektu zásahu, na jeho obsahu, pokud spočíval ve skutkových tvrzeních, na intenzitě a na ostatních okolnostech, za nichž byl proveden.⁸⁸

„Na nezpůsobilost zásahu narušit právo chráněné ustanovením § 11 OZ je třeba usoudit hlavně v případech, kdy zásah spočíval v tvrzeních, která svým obsahem nevyvolávala obavy ze vzniku případného následku nebo byla pronesena za takových okolností, za nichž nehrozilo zveřejnění, a nemohla tedy žádným způsobem snížit vážnost občana mezi spoluobčany (např. byla pronesena bez přítomnosti dalších osob).⁸⁹

Objektivní kritérium hodnocení nemajetkové újmy způsobené zásahem do osobnosti fyzické osoby současně vylučuje, aby se pro takové hodnocení staly rozhodujícími pouze subjektivní pocity neboli negativní psychické reakce zásahem dotčené fyzické osoby, což by v důsledku vedlo k možnosti nežádoucí nerovnosti původců takových zásahů. Pro objektivní kritérium není rozhodné, zda fyzická osoba vzniklou újmu pro svůj věk či duševní stav chápe zcela, částečně či nikoliv, nebo věděla, že k porušení či poškození její osobnosti došlo.⁹⁰

Zásah do osobnostních práv může být proveden různými formami konání původce, a to **ústně** (např. rozšiřování nepravdivých a vážnost poškozujících zpráv o jiné osobě), **písemně** (např. uveřejnění znevažujících údajů o jiné osobě na vývěsce, v tisku, v knize atd.) anebo **jiným chováním**, ze kterého se dá dovodit smysl a význam ve vztahu k osobnosti jiné osoby (např. znevažující obraz, karikatura obrazový snímek v televizi, difamující gesto nebo posunek, popřípadě i jiné urážlivé chování).⁹¹

V soudní praxi vznikly pochybnosti, zda zásah do osobnostních práv může spočívat vedle aktivního jednání i v pasivním jednání (konkrétně v opomenutí určitého jednání) původce takového zásahu. Tato otázka se dostala až k Ústavnímu soudu, který ve svém nálezu judikoval, že takový zásah může mít podobu opomenutí „*neboť i opomenutím* (takového konání, ke kterému byl odpovědný subjekt podle práva povinen) *může být*

⁸⁸ Sborník III. Nejvyššího soudu ČSSR. Praha: SEVT, 1980, str. 176 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 29, 30.

⁸⁹ Tamtéž, str. 30. Na předmětnou právní větu odkazuje Nejvyšší soud ČR i ve svém usnesení ze dne 18.6.2003, sp. zn. 28 Cdo 1523/2002.

⁹⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 151.

⁹¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 154.

*porušena právní či jiná povinnost, i opomenutím může být způsobena újma fyzické osobě, ať už majetková či nemajetková.*⁹²

Podmínka **existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu na osobnosti fyzické osoby** je základní obecný hmotněprávní předpoklad vzniku práva poškozené osoby na přiznání přiměřeného peněžitého zadostiučinění. V případě, že tato podmínka není naplněna, není na místě ani uvažování o splnění dalších obecných hmotněprávních podmínek pro přiznání práva na přiměřené peněžité zadostiučinění podle § 13 OZ,⁹³ tedy o protiprávnosti zásahu do osobnosti a kauzálním nexu mezi tímto neoprávněným zásahem a vznikem nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby.

3.3.2. Neoprávněnost (protiprávnost) zásahu do osobnosti fyzické osoby

Občanskoprávní ochrana osobnosti fyzické osoby podle § 13 OZ přichází v úvahu u zásahu do osobnostních práv, který lze klasifikovat jako neoprávněný. Neoprávněností zásahu do osobnosti fyzické osoby se rozumí, **rozpor takového zásahu s objektivním právem tj. právním řádem**, tato neoprávněnost tvoří objektivní kategorii představující negativní hodnocení zásahu ze strany státu. Subjektivní kategorii zásahu do osobnosti fyzické osoby tvoří zavinění původce neoprávněného zásahu, to ovšem není podmínkou vzniku odpovědnosti původce za zásah do osobnosti fyzické osoby podle § 13 OZ.⁹⁴

Forma konání původce neoprávněného zásahu, popřípadě prostředek či způsob provedení takového zásahu nemá vliv na kvalifikace zásahu jako neoprávněného. Může to však mít vliv, jakožto jednotlivá okolnost konkrétního případu, na rozhodování soudu, zejména pro určení formy přiměřeného zadostiučinění, popřípadě pro přiznání práva na peněžité zadostiučinění (tedy pro stanovení odpovídající formy morální satisfakce, popřípadě určení výše materiální satisfakce).⁹⁵

⁹² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24.10.1995, sp. zn. I. ÚS 15/95.

⁹³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 151.

⁹⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 153, 154 a 155.

⁹⁵ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 154, 155, 181 a 182.

V některých případech, v nichž se určitý zásah jeví jako odporující objektivnímu právu, však nejde o zásah neoprávněný. „I v případě, že se konkrétní zásah proti osobnostním právům fyzické osoby jeví jako odporující objektivnímu právu, však mohou ve skutečnosti existovat okolnosti, které neoprávněnost takového zásahu vylučují.“⁹⁶ Občanskoprávní teorie i soudní praxe hovoří o **okolnostech vylučujících neoprávněnost**, neboli o **okolnostech, které porušení, resp. ohrožení osobnosti fyzické osoby ospravedlňují**. Tyto okolnosti, které vycházejí z kolidujících si zájmů fyzické osoby na straně jedné a zvláštních veřejných zájmů na straně druhé, jsou obsaženy přímo v právních normách nebo z nich vyplývají a dají se z jejich obsahu dovodit.⁹⁷

Neoprávněnost zásahu do osobnosti fyzické osoby vylučují následující okolnosti:

- a) **Svolení dotčené fyzické osoby** (jedná se o projev dispoziční autonomie fyzické osoby ve sféře občanského práva promítnutí a uplatnění zásady „volenti non fit iniuria“, zakotvené v § 12 odst. 1 OZ, svolení se může dát pouze k takovým hodnotám, se kterými může fyzická osoba platně disponovat – viz kapitola 3.3.)
- b) **Zásah je dovolen zákonem** (jedná se o případ tzv. „**zákonných licencí**“, které jsou výslovně zakotveny v § 12 odst. 2 a 3 OZ, dále také další licence upravené jinými zákony, např. Trestní zákoník, Trestní řád, Tiskový zákon, atd.),
- c) **Výkon jiného subjektivního práva stanoveného zákonem, nebo jiný subjekt plnil právní povinnost stanovenou zákonem** (přípustnost je odůvodněna zvláštním veřejným zájmem na nerušeném a plynulém výkonu subjektivních práv a plnění právních povinností uložených zákonem, např. výkon práva na informace, práva na kritiku, výkon povinnosti svědecké nebo znalecké, rozhodovací činnost státních orgánů).⁹⁸

V rámci výkonu subjektivního práva, stanoveného zákonem je třeba zmínit **právo na kritiku** (hodnotící úsudky, které mají nutně subjektivní povahu), jehož výkon je ústavně zakotven (čl. 17 odst. 2 LPS a čl. 10 EÚLP). Právo na kritiku je součástí svobody projevu a práva na poskytování informací a ve svých důsledcích důležitým nástrojem i

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.7.2005, sp. zn. 30 Cdo 2573/2004.

⁹⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 155.

⁹⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 155 až 158.

základem pluralitní demokracie ve společnosti.⁹⁹ Za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby proto nelze považovat zásah, ke kterému došlo v rámci výše popsaného výkonu práva kritiky, za předpokladu že šlo o kritiku právem přípustnou, tudíž oprávněnou, při které nejsou překročeny meze nutné k dosažení společensky uznávaného cíle. V demokratické společnosti na druhé straně platí, že i svoboda projevu, včetně práva na kritiku, má a musí mít své meze.¹⁰⁰

U všech okolností vylučujících neoprávněnost zásahu do osobnosti fyzické osoby *„zůstává provedený zásah oprávněným pouze tehdy, jestliže se stal přiměřeným způsobem a zároveň není-li v rozporu s takovými oprávněnými zájmy fyzické osoby, na kterých je třeba s ohledem na zajištění elementární úcty k důstojnosti její osobnosti za všech okolností bezpodmínečně trvat.“*¹⁰¹

3.3.3. Příčinná souvislost mezi neoprávněným zásahem a vznikem nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby

Třetí hmotněprávní podmínkou vzniku práva na přiměřené peněžité zadostiučinění tvoří příčinná souvislost, neboli kauzální nexus, mezi neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby objektivně způsobilým vyvolat nemajetkovou újmu a vznikem této nemajetkové újmy. Pokud není tato příčinná souvislost zjištěna, je vznik občanskoprávních sankcí podle § 13 OZ vyloučen.¹⁰² Jinými slovy, odpovědnost původce neoprávněného zásahu za tuto vzniklou nemajetkovou újmu je založena pouze tehdy, pokud původce tuto nemajetkovou újmu skutečně způsobil, resp. vyvolal.¹⁰³

Nemajetková újma vzniká na osobnosti fyzické osoby, která vyvolává občanskoprávní sankce podle § 13 odst. 2 a 3 OZ spočívá z povahy věci pouze

⁹⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2009, str. 188.

¹⁰⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 159, 160 a 161.

¹⁰¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 158 a 159.

¹⁰² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 163.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.2.2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006: *„Fyzická či právnická osoba může být činěna odpovědnou za nemajetkovou újmu na osobnosti jiné fyzické osoby pouze tehdy, jestliže neoprávněný zásah spočívající v porušení nebo jen v ohrožení osobnosti fyzické osoby skutečně také vyvolala.“*

v porušení osobnosti poškozené fyzické osoby. Peněžité zadostiučinění se přiznává v případech, kdy došlo k velmi závažné nemajetkové osobnostní újmě, tedy „*tento občanskoprávní prostředek přichází v úvahu pouze tam, kde nemajetková újma na osobnosti fyzické osoby již vznikla.*“¹⁰⁴ „*Nestačí tady jen pouhá možnost snížení důstojnosti či vážnosti fyzické osoby ve značné míře, nýbrž soudem musí být vždy zjištěno, že k tomuto snížení skutečně došlo.*“¹⁰⁵ Vzniklou nemajetkovou újmu přitom nelze napravit, resp. přiměřeně zmírnit a vyvážit jiným vhodnějším občanskoprávním prostředkem, než přiznáním odpovídajícího a účinného peněžitého zadostiučinění.

3.4. Specifické hmotněprávní podmínky vzniku práva na peněžité zadostiučinění

Vedle obecných hmotněprávních podmínek, které jsou společné všem občanskoprávním sankcím podle § 13 OZ, stanoví § 13 odst. 2 OZ další zvláštní hmotněprávní podmínky pro přiznání práva na peněžité zadostiučinění soudem.

Jedná se o následující hmotněprávní podmínky:

- 1. Nedostatečnost (nepřiměřenost, neúčinnost) morálního zadostiučinění**
- 2. Snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře.**

3.4.1. Nedostatečnost morálního zadostiučinění

Podmínka, spočívající v tom, že se morální zadostiučinění, tedy primární způsob satisfakce, jeví v konkrétním případě jako prokazatelně nedostačující, resp. nepřiměřenou a zároveň neúčinnou, je **základní a obligatorní podmínkou** úspěšného přiznání práva na peněžité zadostiučinění. V této podmínce se projevuje povaha

¹⁰⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 179.

¹⁰⁵ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 188.

peněžitého zadostiučinění jako subsidiárního způsobu satisfakce.¹⁰⁶ Tato nedostatečnost, resp. nepřiměřenost a tudíž i neúčinnost morálního zadostiučinění musí být v konkrétním případě vždy bezpečně zjištěna,¹⁰⁷ tedy „*při rozhodování o náhradě nemajetkové újmy (§ 13 odst. 2 obč. zák.) musí mít soud prokázáno, že jsou tu okolnosti dokládající, že v konkrétním případě nestačí zadostiučinění podle ustanovení § 13 odst. 1 obč. zák., a to zejména z hlediska intenzity, trvání a rozsahu nepříznivých následků vzniklých žalobci vzhledem k postavení žalobce v rodině a společnosti.*“¹⁰⁸ Z toho vyplývá, že institut peněžitého zadostiučinění nelze použít k vyvažování a zmírňování běžné či jen krátkodobě působící nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby.¹⁰⁹

Dalším aspektem, který výrazně ovlivňuje dostatečnost, resp. přiměřenost morálního zadostiučinění v daném případě může rovněž být i délka soudního řízení. Ústavní soud ve vztahu přiměřeného zadostiučinění a délky řízení judikoval: „*Za stavu, kdy důvody uvedené v ustanovení § 13 odst. 2 občanského zákoníku svědčící pro poskytnutí náhrady nemajetkové újmy v penězích, jsou zákonem uváděny pouze demonstrativně, měl se odvolací soud, při zachování zásad spravedlivého procesu v posuzované věci, právě s ohledem na nemožnost již odčinit uvedení nepravdivých údajů o stěžovatelce rovnocenným způsobem (nastalá objektivní změna situace, způsobená délkou trvání řízení a zánikem Moravskoslezského večerníku), především zabývat otázkou, zda omluva žalovaných, k níž byli tito pravomocně soudem zavázáni formou osobního dopisu, který však již nemůže v poměru k jiné osobě, než je samotná stěžovatelka, vyvrátit nepříznivé účinky uveřejněného článku, je vůbec způsobilá být přiměřeným, a tedy ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 o.z. i postačujícím zadostiučiněním. Jinak řečeno, **pokud primární způsob zadostiučinění je v době rozhodování soudu již natolik oslaben, že svým způsobem pozbývá funkce, je povinností soudu tím pečlivěji zvažovat přiznání zadostiučinění finančního.***“¹¹⁰ Výše uvedené rozhodnutí později Ústavní soud potvrdil

¹⁰⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 184.

¹⁰⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 198.

¹⁰⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31.3.1993, sp. zn. 5 Co 18/93, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR č. 21/1995 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 83.

¹⁰⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 198.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 31.5.2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99.

dalším rozhodnutím týkajícím se této problematiky: „V řízení o ochraně osobnosti je třeba postupovat tak, aby byl naplněn požadavek přiměřenosti soudem přiznaného zadostiučinění (§ 13 odst. 1, 2 občanského zákoníku). Pokud forma morální satisfakce (omluvný dopis) již nemůže být totožná, příp. srovnatelná s formou, v jaké k zásahu do osobnostních práv dotčené osoby došlo (článek v periodiku), příp. **míjí-li se s ohledem na velký časový odstup daný (nepeněžní) způsob satisfakce účinkem, pak zpravidla nezbývá, než vzniklou nerovnováhu kompenzovat zadostiučiněním finančním.**“¹¹¹

Posouzení a zhodnocení podmínky nedostatečnosti, resp. nepřiměřenosti, neúčinnosti morálního zadostiučinění je vždy předmětem volné úvahy soudu, který při této úvaze musí vycházet jak z jednotlivých okolností, tak z celkové povahy daného případu a tedy z úplně zjištěného skutkového stavu. Tato volná úvaha soudu se musí vždy opírat o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska případu.

Část teorie i soudní praxe se v dnešní době přiklání k výkladu § 13 odst. 2 OZ, dle kterého lze peněžité zadostiučinění přiznat již při spolehlivém zjištění této první podmínky, aniž by bylo třeba zjišťovat a ověřovat značné snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnost ve společnosti.¹¹²

Výkladem § 13 odst. 2 OZ¹¹³ se také připouští současné uplatnění nároku na morální zadostiučinění s nárokem na zadostiučinění v penězích v konkrétních případech, kdy jejich spojením a vzájemným doplněním dochází k účinné nápravě nemajetkové újmy na osobnosti, což soudní praxe hojně využívá.¹¹⁴

3.4.2. Snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře

Druhá specifická hmotněprávní podmínka vzniku práva na peněžité zadostiučinění představuje **důvody nedostatečnosti, resp. nepřiměřenosti morální satisfakce**

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18.2.2004, sp. zn. III.ÚS 281/03.

¹¹² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 186, 187.

¹¹³ „Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění dle odstavce 1, má fyzická osoba **těž** právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.“

¹¹⁴ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 199; Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 187.

v daném případě, v § 13 odst. 2 OZ je výslovně upraven jen jeden z těchto důvodů, a to nejčastěji se vyskytující důvod, tedy snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře (což je dáno především obsahem činnosti bulvárního tisku, či některých reklamních agentur, dále také vlivem hromadných sdělovacích prostředků na veřejnost). Tedy ke splnění této druhé podmínky je dle občanského zákoníku potřeba vznik určitého kvalifikovaného následku neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby, a to nemajetkové újmy, která spočívá zejména ve snížení důstojnosti poškozené fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti ve značné míře. Tato podmínka je na rozdíl od podmínky nedostatečnosti satisfakce v morální formě pouze **pravidelná**.¹¹⁵

Výše zmíněný kvalifikovaný následek neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby lze obecně vyjádřit jako takovou nemajetkovou újmu na osobnosti fyzické osoby, kterou tato osoba vzhledem k intenzitě, k rozsahu, k trvání a zejména k široce veřejnému ohlasu nepříznivého následku tohoto zásahu (spočívající zejména ve snížení její lidské důstojnosti či vážnosti ve společnosti, resp. také její pověsti a osobní cti) ve společnosti – v rodině, v místě bydliště, na pracovišti, v podnikání nebo politice či jiném veřejném životě – pociťuje (objektivně posuzováno) jako závažnou újmu, tedy újmu ve značné míře.¹¹⁶ Toto pociťování a prožívání takto popsané nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby je hodnoceno objektivně a hodnocení vychází z celkové povahy jednotlivých okolností konkrétního případu, tedy s přihlédnutím ke konkrétní situaci, za které k neoprávněnému zásahu došlo a k osobě poškozené fyzické osoby, zejména k jejímu věku a postavení. O vznik výše definovaného kvalifikovaného následku neoprávněného zásahu půjde tam, kde za konkrétní situace, za které k neoprávněnému zásahu došlo, jakož i s přihlédnutím k zájmům poškozené fyzické osoby lze spolehlivě dovodit, že by nastalou nemajetkovou osobnostní újmu (s ohledem na její intenzitu, rozsah a trvání a široký ohlas ve společnosti) pociťoval jako závažnou každý, kdo se nachází na místě a v postavení poškozené fyzické osoby.¹¹⁷ Na základě tohoto objektivního kritéria, dle kterého jsou posuzovány konkrétní nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby jako závažné, jsou hodnoceny všechny zkoumané případy

¹¹⁵ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 184 až 187. Jak je uvedeno výše, část teorie i soudní praxe nevyžaduje spolehlivé zjištění této podmínky ve specifických případech.

¹¹⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 185.

¹¹⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 188.

shodným způsobem, což je plně v souladu s požadavky spravedlnosti a rovnosti a taktéž to vylučuje, aby se pro hodnocení, zda došlo k naplnění zkoumané zákonné podmínky podle § 13 odst. 2 OZ, staly rozhodujícími pouze subjektivní pocity samotné poškozené fyzické osoby. Subjektivní pocity a psychické reakce různých osob na stejné, resp. podobné nemajetkové osobnostní újmy se mohou velmi často lišit. Způsob uplatnění tohoto objektivního kritéria je vždy na volné úvaze soudu.¹¹⁸

Tato druhá podmínka vzniku práva na peněžité zadostiučinění ke svému splnění předpokládá, aby soud v konkrétním případě spolehlivě zjistil, že k uvedenému kvalifikovanému následku neoprávněného zásahu, tedy ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti, v daném případě skutečně došlo, nestačí pouhá možnost způsobení takového následku neoprávněným zásahem.¹¹⁹ Obdobně také nelze peněžité zadostiučinění používat jako prostředek k vyvažování a zmírňování jen běžné či jen krátkodobě působící nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby.¹²⁰

Z použité formulace ustanovení § 13 odst. 2 OZ lze vyvodit,¹²¹ že „snížení důstojnosti fyzické osoby a její vážnosti ve společnosti“ představuje demonstrativní výčet chráněných osobnostních hodnot, jejichž porušení vyvolá u poškozené osoby nemajetkovou újmu, kterou tato osoba pociťuje ve značné míře, a toto porušení umožní splnit druhou zvláštní hmotněprávní podmínku pro přiznání práva na peněžité zadostiučinění. Tedy důvody, na základě kterých vzniká právo na přiznání peněžitého zadostiučinění, jsou v zákoně uvedeny demonstrativně, a toto právo může soud přiznat i v jiných případech, kdy došlo k újmě obdobné závažnosti, což je posuzováno stejným objektivním kritériem, které je popsáno výše.¹²² K podobnému závěru došel ve svém rozsudku krajský soud v Ostravě, sp. zn. 23 C 52/96: *„Snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře není jediným případem, kdy poškozené fyzické osobě vznikne právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 OZ; podmínky pro vznik tohoto práva mohou být proto splněny i v jiných případech*

¹¹⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 185 a 188.

¹¹⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 188.

¹²⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 198.

¹²¹ *„zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti.“*

¹²² Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 198.

neoprávněných zásahů do osobnostních práv, kdy se nejvíe zadostiučinění podle § 13 odst. 1 postačující.“¹²³

3.5. Subjekty občanskoprávní odpovědnosti podle § 13 OZ

Subjekty všeobecného osobnostního práva v subjektivním smyslu, které má absolutní povahu, jsou na straně oprávněné jeho nositel, tedy pouze fyzická osoba, a na straně povinné všechny ostatní subjekty s rovným právním postavením, které mají právní povinnost toto právo nerušit. V důsledku neoprávněného zásahu do osobnostního práva fyzické osoby vzniká osobnostněprávní vztah se subjektivními občanskoprávními osobnostními právy relativní povahy, kde na straně oprávněné je nositel všeobecného osobnostního práva¹²⁴ a na straně povinné je již konkrétní subjekt, a to původce takového zásahu.

Povinným subjektem odpovědným za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby (který je objektivně způsobilý porušit či ohrozit práva chráněná ustanovením § 11 a násl. OZ), neboli původcem takového zásahu mohou být jak osoby fyzické, tak právnické, případně také stát (§ 21 OZ).¹²⁵

V případě odpovědné **fyzické osoby** jako původce neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické, vyplývá z objektivní povahy občanskoprávní odpovědnosti podle § 13 OZ, že u fyzické osoby se nevyžaduje splnění subjektivního předpokladu, a to zavinění. Tedy odpovědným za neoprávněný zásah může být odpovědná, vedle fyzické osoby zletilá a plně způsobilá k právním úkonům, i fyzická osoba nezletilá nebo fyzická osoba s omezenou způsobilostí k právním úkonům nebo této způsobilosti zbavená, jakož i fyzická osoba trpící duševní poruchou, jež nebyla soudem omezena ve své způsobilosti k právním úkonům nebo této způsobilosti zbavena.¹²⁶

¹²³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 185 a 186.

¹²⁴ Pokud neoprávněným zásahem došlo k porušení či ohrožení osobnostních práv více fyzických osob, potom se všechny tyto osoby či kterákoliv z nich, nezávisle na ostatních, mohou domáhat občanskoprávní ochrany osobnosti podle § 11 a násl. OZ. Viz. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.5.2002, sp. zn. 28 Cdo 416/2002.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.11.2005, sp. zn. 30 Cdo2652/2005: „*Subjekty odpovědnými za zásah mohou být buď fyzické osoby, nebo osoby právnické.*“

¹²⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 166.

Pokud jde o odpovědnost **právníké osoby** (nebo fyzické osoby), která vědomě použila k plnění své činnosti (jinou) fyzickou osobu a tato použitá fyzická osoba poté jednala v rámci svého pověření, postihuje občanskoprávní sankce podle § 13 OZ zásadně tuto právníkou či fyzickou osobu.¹²⁷ Vychází se při tom ze soudní praxe, ve které bylo judikováno: „*Pokud byl zásah do osobnosti fyzické osoby způsoben někým, kdo byl použit právníkou osobou (či jinou fyzickou osobou) k realizaci činnosti této právníké (fyzické) osoby, postihují případné občanskoprávní sankce podle § 13 obč. zák. samotnou právníkou (či fyzickou) osobu, když se neoprávněný zásah přičítá této samotné právníké osobě či jiné fyzické osobě.*“¹²⁸ Jde o použití analogie podle § 420 odst. 2 OZ ve spojení s § 853 OZ.¹²⁹ Použitou osobou může být nejen zaměstnanec fyzické či právníké osoby, resp. statutární orgán právníké osoby (§ 20 odst. 1 OZ), ale může jí být i osoba od předchozích dvou jmenovaných odlišná. Tyto použité osoby pak osobně neodpovídají poškozené fyzické osobě, ale jen právníké či fyzické osobě, která je při své činnosti použila.¹³⁰ Podle judikatury je předpokladem pro vlastní odpovědnost právníké či jiné fyzické osoby, aby činnost použité fyzické osoby naplňovala požadavek místní, časové a věcné souvislosti s plněním úkolu právníké či jiné fyzické osoby.¹³¹ Pokud by však použitá osoba vybočila z rámce realizace vymezené činnosti právníké či jiné fyzické osoby (jednalo by se o tzv. exces), byla by občanskoprávně odpovědná podle § 13 OZ tato použitá osoba vůči poškozené fyzické osobě přímo.¹³²

Pokud by se jednoho neoprávněného zásahu dopustilo více původců (ať již fyzických či právníkých osob), byl by každý jednotlivý původce samostatně odpovědný podle § 13 OZ, a to podle rozsahu své účasti na vyvolání nemajetkové újmy na straně poškozené fyzické osoby.¹³³

¹²⁷ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 193.

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21.12.2006, sp. zn. 30 Cdo 3406/2006, taktéž rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.12.2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003.

¹²⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 193.

¹³⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 193, 194.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11.12.2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003.

¹³² Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 194.

¹³³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 167.

3.6. Peněžité zadostiučinění v rámci tzv. postmortální ochrany osobnosti

Právo na peněžité zadostiučinění je výlučně spjato s poškozenou fyzickou osobou, a z toho důvodu je dle platné právní úpravy podřizováno stejnému právnímu režimu jako tzv. práva osobní povahy, tedy práva omezená jen na osobu věřitele (§ 579 odst. 2 OZ), tedy právo na peněžité zadostiučinění smrtí poškozené osoby zaniká a nepřechází ani na dědice této osoby (dle § 579 odst. 2 a § 460 OZ)¹³⁴. Právo na peněžité zadostiučinění nelze za života fyzické osoby podle § 525 odst. 1 OZ ani postoupit. Tyto vlastnosti jsou dány jedním ze základních rysů subjektivního všeobecného osobnostního práva, a to jeho nepřevoditelností a nezcizitelností.¹³⁵

Právo na peněžité zadostiučinění nemohou uplatnit za zemřelou osobu ani osoby, jimž vzniká právo na posmrtnou ochranu osobnosti blízké zemřelé fyzické osobnosti originálně (dle § 15 OZ), protože výlučné omezení peněžitého zadostiučinění a jeho satisfakční funkce na osobu poškozené fyzické osoby nepřipouští použití tohoto prostředku občanskoprávní ochrany osobnosti podle § 11 a n. OZ jinou osobou než samotnou poškozenou, resp. zemřelou osobou. Taxativně vymezenému okruhu osob dle § 15 OZ náleží právo realizovat ochranu určitých, nadále přetrvávajících hodnot osobnosti zemřelého, resp. jejich práva na pietu, přičemž k této ochraně mají k dispozici pouze nároky zdržovací, odstraňovací a na poskytnutí morálního zadostiučinění.¹³⁶

Z těchto výše popsaných důvodů tedy *„zanik práva na materiální satisfakci smrtí poškozené osoby nastává bez ohledu na to, zda právo bylo původcem neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby již uznáno, či nikoliv, zda bylo zemřelou poškozenou fyzickou osobou ještě za jejího života uplatněno u soudu, či nikoliv, popřípadě zda bylo*

¹³⁴ Obdobně je tomu i v případě úmrtí povinného subjektu, tedy původce neoprávněného zásahu do osobnosti, viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005: „Při neoprávněném dotčení osobnostních práv fyzické osoby se jedná o bezprostřední vazbu mezi oprávněnou osobou na jedné straně a povinnou osobou na straně druhé. Jde tak o právo osobní, jehož jedním z atributů je, ve smyslu ustanovení § 579 občanského zákoníku, že jestliže osoba, u níž okolnosti odůvodňují posuzovat ji jako potencionálně povinnou osobu za tvrzený zásah do osobnostních práv žalobců, zemřela, zanikla tím s přihlédnutím k vyložení ve smyslu ustanovení § 579 odst. 1 občanského zákoníku její případná povinnost vyvozovaná z ustanovení § 13. V tomto případě se jedná o výlučně osobní povinnost povinného subjektu. Kromě toho zákon sám nestanoví eventuální možnost případného přechodu této povinnosti na jiné osoby, jako osoby z tohoto vztahu povinné.“

¹³⁵ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 201.

¹³⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 189.

*o tomto právu před smrtí fyzické osoby již pravomocně rozhodnuto, či nikoliv; právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích zanikne i v případě, byl-li již nařízen výkon rozhodnutí, avšak toto právo nebylo ještě za života poškozené fyzické osoby úspěšně vymoženo.*¹³⁷ Procesním důsledkem nepřipustnosti procesního nástupnictví v řízení o přiznání peněžitého zadostiučinění tedy je, „že zemře-li v průběhu soudního řízení fyzická osoba, která takové právo uplatnila, musí být řízení podle § 107 odst. 1 a 5 o.s.ř. zastaveno, neboť vzhledem k povaze věci (zánik práva vázaného na konkrétní osobu - § 579 odst. 2 obč. zák.), nelze v soudním řízení pokračovat s dědicem zemřelého.“¹³⁸

Odlišná problematika je v případě, pokud jde o právo blízkých osob požadovat po původci neoprávněného zásahu do **jejich** osobnosti poskytnutí peněžitého zadostiučinění za nemajetkovou újmu, která vznikla usmrcením blízké osoby a spočívá v porušení osobnostního práva na soukromí, resp. rodinný život, jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu ČR a Nejvyššího soudu ČR: „ztráta jednoho z členů rodiny je z objektivního pohledu zcela neodčinitelnou újmou, která stihá její zbývající členy. Náhrada nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku je v takovém případě přiměřeným prostředkem ochrany proti neoprávněnému zásahu.“¹³⁹

4. Stanovení výše peněžitého zadostiučinění

Institut peněžitého zadostiučinění plní ve společnosti satisfakční a preventivní funkci, popřípadě také funkci sankční (viz. výše). Přitom každý případ, na který se vztahuje institut peněžitého zadostiučinění, je, tak jako každá lidská osobnost, jedinečný. Z toho vyplývá, že určování výše peněžitého zadostiučinění soudem je otázkou velmi citlivou a má velký význam nejen pro samotnou poškozenou fyzickou osobu, ale i pro všechny ostatní účastníky občanskoprávních vztahů.

Soudy při stanovování výše peněžitého zadostiučinění musí účinně přispívat ke snížení, popř. k eliminaci nežádoucích újem na osobnosti fyzických osob, respektovat

¹³⁷ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23.1.1998, sp. zn. 23C 52/96 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 84.

¹³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.12.2002, sp. zn. 25 Cdo 608/2002.

¹³⁹ Viz. např. usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20.5.2002, sp. zn. IV ÚS 315/01, náleží Ústavního soudu ČR ze dne 4.5.2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.2005, sp. zn. 30 Cdo 1678/2004 nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.10.2006, sp. zn. 30 Cdo 2219/2006.

kategorické požadavky principu proporcionality a svou rozhodovací činností co nejučinněji přispívat k prosazování práva ve společnosti. Výše peněžitého zadostiučinění, přiznaného v jednotlivých případech by měla mít vliv na jednotlivé původce neoprávněných zásahů a tyto původce nutit k obezřetnějšímu postupu a odradit je od zasahování do osobností fyzických osob. V odůvodněných případech by se měla citelně používat sankční funkce peněžitého zadostiučinění, především v případech, kdy byl zásah do osobnosti fyzické osoby motivován majetkovým ziskem, popř. jinými odsouzeníhodnými pohnutkami na straně původce zásahu.

Složitost určování výše peněžitého zadostiučinění v konkrétních případech plyne také z exaktní neměřitelnosti nastalé nemajetkové újmy na straně poškozené fyzické osoby v penězích. Z povahy nemajetkové újmy, jakož i z uplatňovaných právních principů a obecných zásad nelze připustit administrativní objektivizaci výše náhrady nemajetkové újmy prostřednictvím srovnávacích tabulek či limitů peněžité náhrady. Z těchto důvodů je namístě odmítnout snahu části soudní praxe dovodit z limitů paušálního odškodnění podle § 444 odst. 3 OZ, který určuje výši jednorázového odškodnění pro okruh taxativně vymezených osob v případě usmrcení blízké osoby, určité srovnávací kritérium pro určení výše peněžitého zadostiučinění jako náhrady nemajetkové újmy v konkrétním případě.¹⁴⁰ Taková snaha je také proti smyslu a funkcím institutu peněžitého zadostiučinění, který slouží k tomu, aby bylo poškozené fyzické osobě poskytnuto přiměřené, tedy odpovídající, účinné a spravedlivé zadostiučinění za porušení její osobnosti, a nad to působí jako prostředek speciální a generální prevence, v odůvodněných případech také jako prostředek sankční. Takový uměle rovnostářský přístup je pozůstatkem minulých dob.¹⁴¹

Určení výše částky peněžitého zadostiučinění je zcela ponecháno na volné úvaze soudu, který při své úvaze musí respektovat výše zmíněné principy, které jsou běžné pro moderní úpravy ochrany osobnosti fyzické osoby ve vyspělých demokratických státech.

Pro určování výše peněžitého zadostiučinění vyplývá jednak výslovně z ustanovení § 13 OZ a dále z ústavních principů a obecných právních zásad několik **základních kritérií**, které naplňují všechny závazné požadavky:

¹⁴⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 200.

¹⁴¹ Ryška, M.: Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html> [cit. 15.4.2011].

1. Přiměřenost (proporcionalita) přiznaného peněžitého zadostiučinění ke vzniklé nemajetkové újmě na osobnosti fyzické osoby – požadavek přiměřenosti peněžitého zadostiučinění se promítá jak ve fázi rozhodování o opodstatněnosti (důvodnosti) jeho přiznání, tak ve fázi určování jeho konkrétní výše. Při určování výše soudem musí být naplněn požadavek, aby s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu bylo přiznáno odpovídající peněžité zadostiučinění, které účinně zmírní a vyváží nastalou nemajetkovou újmu.¹⁴² Jedná se o vůdčí princip při určování výše peněžitého zadostiučinění.

2. Volná úvaha soudu při určování konkrétní částky peněžitého zadostiučinění. Soud se při tom musí opírat o úplně zjištěný skutkový stav věci a o konkrétní a přezkoumatelná hlediska.¹⁴³ Při volné úvaze dále soud přihlíží ke dvěma zákonem taxativně stanoveným kritériím uvedeným v § 13 odst. 3 OZ, a to z úřední povinnosti, není tedy nutné, aby se jich poškozená osoba či původce neoprávněného zásahu domáhali.¹⁴⁴

Pro stanovení konkrétní výše peněžitého zadostiučinění občanský zákoník nestanoví ani minimální ani maximální hranici,¹⁴⁵ proto je nutné, aby návrhvatel již v žalobním petitu určil výši požadovaného zadostiučinění: „*Řízení o ochraně osobnosti je návrhové řízení. S odkazem na § 79 odst. 1 o.s.ř. proto musí být ze žaloby patrné i to, jaké konkrétní výše zadostiučinění v penězích se žalobce domáhá. Požadovaná výše peněžitého zadostiučinění pak tvoří maximální částku, kterou soud může přiznat.*“¹⁴⁶ Na druhou stranu soudu nebrání nic v tom, aby žalobci přiznal nižší částku, než kterou v petitu své žaloby požaduje, to platí za předpokladu, že požadovanou částku zadostiučinění soud neshledá v plném rozsahu přiměřenou a nižší částka se bude jevit postačující k přiměřenému a účinnému zadostiučinění. Soud pak musí žalobu co do nepřiznané částky zamítnout.¹⁴⁷

¹⁴² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 190 a 191.

¹⁴³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 191.

¹⁴⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 193.

¹⁴⁵ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 190.

¹⁴⁶ Usnesení vrchního soudu v Praze ze dne 20.7.1995, sp. zn. 1 Co 174/95 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2. vyd, Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 83.

¹⁴⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 192.

3. Konkrétní výše peněžitého zadostiučinění je soudem stanovena jako jednorázová úhrnná částka. Není tedy možné, aby soud přiznal poškozené osobě jakékoliv opakující se peněžité plnění (rentu – důchod). V rámci řízení o přiznání peněžitého zadostiučinění nelze současně přiznat náhradu majetkové újmy, tedy vzniklé škody, ta se neřídí režimem § 13 OZ, nýbrž režimem § 16 OZ ve spojení s § 420n. zejména § 445n. OZ. Peněžité zadostiučinění a náhrada škody jsou vedle sebe stojící nároky, o kterých se vedou dvě zvláštní řízení.¹⁴⁸

4. Po právní moci soudního rozhodnutí je výše peněžitého zadostiučinění určená soudem pro poškozenou osobu, jakož i pro původce neoprávněného zásahu definitivní.¹⁴⁹

4.1. Zákonná kritéria pro stanovení výše peněžitého zadostiučinění

Občanský zákoník taxativně zakotvuje v ustanovení § 13 odst. 3 OZ dvě kritéria, k nimž musí soud z úřední povinnosti v rámci své volné úvahy při určování výše přiměřeného peněžitého zadostiučinění v konkrétním případě přihlídnout.¹⁵⁰

Těmito kritérii jsou:

- 1. Závažnost vzniklé nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby**
- 2. Okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo.**

4.1.1. Závažnost vzniklé nemajetkové újmy

První a výchozí kritérium obligatorně používané soudem při určování výše peněžitého zadostiučinění. Toto kritérium není z důvodu existence druhého hlediska kritériem výlučným.

¹⁴⁸ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 186.

¹⁴⁹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 193.

¹⁵⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 199.

Pro toto kritérium platí „*zásada, že čím závažnější je co do své intenzity, rozsahu, trvání a šíře ohlasu (nastalá nemajetková osobnostní) újma ve veřejnosti, tím vyšší by měla být i výše zadostiučinění v penězích.*“¹⁵¹ Takový výklad funkce kritéria závažnosti je zcela v souladu s vůdčím požadavkem na přiměřenost peněžitého zadostiučinění, resp. na odpovídající a účinný způsob zmírnění nemajetkové újmy, a to principem proporcionality.

4.1.2. Okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo

Druhé kritérium pro určování výše peněžitého zadostiučinění, které je pojato velmi široce a obecně, umožňuje soudu při určování konečné výše konkrétního případu při jeho volné úvaze pružně přihlídnout ke všem okolnostem a momentům, za nichž k porušení osobnosti fyzické osoby došlo. Posuzují se zejména okolnosti na straně původce neoprávněného zásahu, ale také okolnosti na straně poškozené fyzické osoby. Na základě tohoto kritéria je možno přihlížet nejen k okolnostem objektivní povahy, ale také, jak lze dovodit z judikatury Ústavního soudu a obecných soudů, k okolnostem povahy subjektivní. Občanský zákoník nezmiňuje ani demonstrativně žádnou z těchto okolností a tím nechává plně na úvaze soudu, které okolnosti v rámci svého rozhodování zohlední. Takto široce pojaté kritérium tedy nejen opravňuje, ale také zavazuje soud, aby přihlížel k nejrůznějším okolnostem, které mají souvislost jednak se samotným neoprávněným zásahem a jednak s jeho nepříznivými důsledky (tj. nemajetková újma na osobnosti poškozené fyzické osoby) a které soud považuje podle § 13 odst. § OZ „z hlediska spravedlivého a slušného vyvážení zájmů všech zúčastněných stran“ pro určení výše peněžitého zadostiučinění v konkrétním případě za právně relevantní. Může se také jednat o okolnosti, které neoprávněný zásah ovlivnily, popřípadě podnítily.¹⁵² Soud při svém rozhodování musí vždy vycházet z úplně

¹⁵¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 193.

¹⁵² Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 194. Dále také Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.6.2000, sp. zn. 30 Cdo 427/2000, jenž uvádí: „*Toto kritérium je stanoveno natolik obecně, aby umožnilo soudu přihlídnout k nejrůznějším momentům, za nichž k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo, a které i případně takovýto neoprávněný zásah ovlivnily, resp. event. i podnítily.*“

zjištěného skutkového stavu a opírat se o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska, tedy všechny relevantní úvahy a zjištění, které soud učinil při rozhodování, musí splňovat tyto požadavky a musí být také obsahem odůvodnění jeho rozhodnutí.¹⁵³

Okolnostmi na straně původce neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby mohou být zejména povaha, způsob, prostředek nebo forma zásahu, konkrétní situace, za které k zásahu došlo, nebo charakter, rozsah, resp. okruh působení jeho nepříznivého následku atd. Podle Nejvyššího soudu je další okolností, ke které je nutno přihlížet, také to „*jaké zadostiučinění bylo již poskytnuto, a to v jaké míře a jakým způsobem; je třeba se zabývat tím, zda ten, kdo zasáhl do osobnostních práv dotčené fyzické osoby, projevil snahu mimosoudně poskytnout určitou míru satisfakce, a to ať již v peněžní formě nebo snahou o zmírnění následků zásahu, např. projevenou lítostí, součinností či účastí s poškozeným.*“¹⁵⁴ Dalšími okolnostmi, důležitými pro určení výše peněžitého zadostiučinění, jsou nejvýznamnější subjektivní okolnosti neoprávněného zásahu na straně původce, a to zejména pohnutky původce (především dosáhnout protiprávním způsobem značného majetkového prospěchu) a forma a stupeň zavinění - nejzávažnější je zlý úmysl (např. záměrná snaha skandalizovat určitou osobu) a na druhé straně nevědomá nedbalost, které by měly mít v rámci volné úvahy soudu vliv na výši přiznaného peněžitého zadostiučinění.

Podle rozhodovací praxe soudů se považují za relevantní také okolnosti na straně samotné poškozené fyzické osoby. Může se například jednat o to, zda k rozšíření nepříznivého následku vyvolaného neoprávněným zásahem přispěla **svým spolupůsobením také samotná poškozená osoba**, např. že postižená osoba svým jednáním (ve značné míře) snížila svou důstojnost ve společnosti¹⁵⁵, nebo zda

Obecně je tyto okolnosti možno zjišťovat a vážit především na straně samotného škůdce, ale současně je nezbytné se s nimi vypořádat i na straně poškozené fyzické osoby (např. třeba v rámci úvahy, zda poškozená fyzická osoba případně sama svým jednáním nemohla ovlivnit možnost mylného a přitom nepříznivého, resp. i dehonestujícího posuzování a hodnocení jejích aktivit apod.).“

¹⁵³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2. vyd., Praha: C.H. Beck, 2009, str. 201.

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.6.2006, sp. zn. 30 Cdo 1088/2005.

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.8.2005, sp. zn. 30 Cdo 2797/2004: „*Je-li v řízení dle § 13 odst. 2 občanského zákoníku (neoprávněný zásah do osobnostních práv) prokázáno, že žalobce sám svým jednáním (ve značné míře) snížil svou důstojnost a vážnost ve společnosti, pak jednání žalovaných, spočívající ve vydání a uveřejnění novinového článku, v němž žalobce spatřuje zásah do svých osobnostních práv, nemůže v této míře žalobci způsobit újmu, a tudíž náhrada nemajetkové újmy v penězích nepřichází v úvahu.*“ Taktéž Ryška, M.: Sex ve městě a kráska v nesnázích aneb Třetí krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/sex-ve-meste-kraska-v-nesnazich-aneb.html>. [cit. 15.4.2011]. Pokud se poškozená osoba z velké části sama vzdala své

poškozená osoba měla možnost neoprávněný zásah odvrátit;¹⁵⁶ stejné hlediska se uplatňují i při rozhodování o výši náhrady škody podle ustanovení § 415 a n. OZ. Dále je třeba zohlednit, zda si určitou formu zadostiučinění na úkor škůdce neposkytl sám postižený např. verbálním útokem, „*v takových případech je třeba ve smyslu § 13 obč.zák. porovnat míru dotčení osobnosti fyzické osoby a tomu odpovídající předpoklad přiměřenosti odpovídající satisfakce s tím, do jaké míry byl nárok na satisfakci suplován případnou „svémocí“ poškozeného.*“¹⁵⁷ Další okolností, kterou by měl soud zohlednit je i „*zadostiučinění, kterého se postižené fyzické osobě dostává též obsahem odůvodnění rozsudku, v němž je konstatováno, že došlo k porušení jejího práva na ochranu osobnosti.*“¹⁵⁸

Nezanedbatelný vliv na hodnotu některých osobnostních práv fyzické osoby, a tedy i na určení výše peněžitého zadostiučinění v konkrétním případě, má její **dosažené postavení ve společnosti**, což může mít jak *negativní aspekt* (ten může spočívat v degradaci určitých osobnostních hodnot fyzické osoby jejím přičiněním), tak *aspekt pozitivní*, který se v praxi projevuje zejména u známých osobností, například sportovců, zpěváků, herců a jiných populárních osobností. Přitom nejčastějšími neoprávněnými zásahy do osobnosti těchto populárních osobností jsou různé formy zneužití, tedy neschválené použití, jejich osobnostních atributů, zejména jejich jména a podobizen v reklamě. Tyto zásahy se nemusejí dotýkat důstojnosti či vážnosti těchto osob ve společnosti, ale tyto zásahy jsou parazitováním na popularitě a pracovních výsledcích jiné osoby v zájmu neoprávněného obohacování původce takového zásahu. Takovéto původce neoprávněných zásahů, jak bylo psáno výše, bude odrazovat od těchto praktik pouze citelná peněžitá sankce, která je projevem preventivní a sankční funkce peněžitého zadostiučinění.¹⁵⁹ Co se týče majetkových poměrů jak na straně poškozené

důstojnosti i vážnosti ve společnosti, sama tak přispěla ke značnému snížení hodnoty některých svých osobnostních statků, tedy „*degradace osobnosti člověka je zkrátka i degradací hodnoty některých jeho osobnostních práv.*“

¹⁵⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 194.

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.1.2001, p. zn. 30 Cdo 2971/2000.

¹⁵⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23.1.1998, sp. zn. 23 C 52/96 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2. vyd, Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 84.

¹⁵⁹ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, Bulletin advokacie 4/2003. str. 7 a 8. Taktéž Ryška, M.: Jak zneužít kulturistku aneb Čtvrtý krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online] <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/jak-zneužit-kulturistku-aneb-ctvrtý.html>. [cit. 15.4.2011]. Vedle nároků na náhradu nemajetkové újmy dochází v takových případech také ke vzniku nároků na náhrady škody či na vydání bezdůvodného obohacení.

osoby, tak na straně původce neoprávněného zásahu, tak k těm by soud při určování výše peněžitého zadostiučinění ze zásady přihlížet neměl.¹⁶⁰

4.2. Právo požadovat vedle peněžitého zadostiučinění i úroky z prodlení

Podle soudní praxe nelze požadovat úroky z prodlení při peněžitém zadostiučinění, neboť do právní moci rozhodnutí soudu není povinnost plnit peněžité zadostiučinění stanovena, teprve stanovení této povinnosti právní mocí rozhodnutí soudu má konstitutivní charakter.¹⁶¹

K této problematice se vyjádřil Krajský soud v Ostravě následovně: „*Fyzická osoba, domáhající se práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 obč. zák. nemůže požadovat úroky z prodlení.*“ Tento svůj výrok Krajský soud odůvodnil tím, že „*právní vztah mezi původcem neoprávněného zásahu do osobnostních práv fyzické osoby a touto osobou, jehož obsahem je právo fyzické osoby domáhat se ochrany podle § 11 a násl. obč. zák, a to i žalobou na náhradu nemajetkové újmy v penězích, a povinnost původce zásahu snášet sankce uložené soudem, včetně případné povinnosti k zaplacení náhrady nemajetkové újmy v penězích, není závazkovým právním vztahem*“ (podle § 488 a n. OZ), s nímž občanský zákoník výlučně spojuje právo věřitele na úroky z prodlení (§ 517 odst. 2 OZ). „*Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích proto není pohledávkou věřitele za dlužníkem a uspokojení této pohledávky není plněním peněžitého dluhu ve smyslu ustanovení § 517 obč. zák.*“¹⁶²

Povinnost původce neoprávněného zásahu k náhradě nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2, 3 OZ vzniká okamžikem splnění jak obecných, tak zvláštních hmotněprávních podmínek vzniku práva poškozené osoby na tuto náhradu, ale vlastní rozsah této povinnosti původce zásahu, který je určován soudem, je znám až pravomocným rozhodnutím soudu o přiznání práva na peněžité zadostiučinění a o určení jeho výše. Rozhodnutí soudu podle § 13 odst. 2, 3 OZ má tedy konstitutivní

¹⁶⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 195.

¹⁶¹ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V. Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 196, 197.

¹⁶² Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 12.4.2000, sp. zn. 23 C 113/1999 in Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 88.

charakter, proto není možné žalobci přiznat vedle peněžitého zadostiučinění také úroky z prodlení. Pokud toto rozhodnutí soudu je již pravomocné a vykonatelné, musí subjekt plnit povinnost peněžitého zadostiučinění stejně jako každou jinou peněžitou povinnost. V případě prodlení s plněním pravomocně přiznaného peněžitého zadostiučinění proto vzniká oprávněné osobě právo na úroky z prodlení podle § 517 odst. 2 OZ.¹⁶³

4.3. Náhrada nákladů řízení o přiznání peněžitého zadostiučinění

V řízení ve věcech ochrany osobnosti, tedy v i řízení o přiznání peněžitého zadostiučinění platí, že při rozhodování o nákladech řízení musí soud respektovat zásadu, že spor o právo na ochranu osobnosti je sporem, který nelze ocenit v penězích, totéž platí pro nárok na peněžité zadostiučinění.¹⁶⁴

Podle ustálené judikatury obecných soudů, jakož i Ústavního soudu, která vychází z ustanovení § 142 odst. 3 OSŘ¹⁶⁵, může soud přiznat plnou náhradu nákladů žalobci, který měl ve sporu o ochranu osobnosti, ve kterém žádal o morální i peněžité zadostiučinění, úspěch jen ohledně morálního zadostiučinění (nepřiznání peněžitého zadostiučinění závisí na úvaze soudu), nebo mu soud přiznal jen část z požadovaného peněžitého zadostiučinění (výše peněžitého zadostiučinění závisí na úvaze soudu).¹⁶⁶

5. Promlčení nároku na peněžité zadostiučinění

Promlčení je institutem práva, který s sebou přináší následky marného uplynutí doby. Tyto následky nastávají v případě, když oprávněný subjekt, tedy věřitel, v určitém, zákonem stanoveném čase, své právo neuplatnil u soudu.

¹⁶³ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 197.

¹⁶⁴ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 196.

¹⁶⁵ § 142 odst. 3 OSŘ: „I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení, měl-li neúspěch v poměrně nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.“

¹⁶⁶ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s, 2004, str. 196.

Z ustanovení § 100 odst. 2 OZ („Promlčují se všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického.“) se a contrario interpretuje, že osobnostní práva jsou nepromlčitelná. Všeobecné osobnostní právo, resp. jeho jednotlivá dílčí osobnostní práva fyzické osoby, jako práva osobnostní tedy **nepodléhají promlčení**, Občanský zákoník pro osobnostní práva nestanoví ani prekluzi.¹⁶⁷

Pokud jde o nároky, vzniklé neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby, a to o právo na upuštění od neoprávněného zásahu, právo na odstranění neoprávněného zásahu a právo na přiměřené morální zadostiučinění, měly občanskoprávní teorie a soudní praxe vždy shodný názor, že tato práva jako ryze osobní zásadně nepodléhají promlčení.

U **práva poškozené fyzické osoby požadovat peněžité zadostiučinění** pro přiměřené vyvážení a zmírnění nastalé nemajetkové újmy na její osobnosti vznikly již jeho zavedením zákonem č. 87/1990 Sb., jak v oblasti občanskoprávní teorie tak soudní praxe, spory o možnosti, či nemožnosti promlčení práva na peněžité zadostiučinění. Tedy tyto spory spočívaly v otázce, zda právo na peněžité zadostiučinění je **právo majetkové povahy**, nebo **právo ryze osobní povahy**, které nelze vydělit z okruhu nepromlčitelných nemajetkových práv.

Zastánci nepromlčitelnosti práva na peněžité zadostiučinění argumentují nemajetkovou povahou práva na peněžité zadostiučinění a dále poukazují na § 16 OZ, který stanoví, že kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu, odpovídá za ni podle ustanovení o odpovědnosti za škodu. Z tohoto znění zákona usuzují, že pouhá podobnost peněžitého zadostiučinění s reparační funkcí práva na náhradu škody nemůže mít za následek promlčitelnost tohoto práva a že odlišnost institutu peněžitého zadostiučinění je naznačena v kontrastu k úpravě náhrady škody, na kterou odkazuje § 16 OZ.

V občanskoprávní teorii nepromlčitelnost práva na peněžité zadostiučinění obhajuje např. Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: Komentář. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2003.

V praxi vyšších soudů nepromlčitelnost práva na peněžité zadostiučinění zastával v letech 2003 – 2007 senát 30 Cdo Nejvyššího soudu ČR, např. rozhodnutí sp. zn. Cdo 1542/2003, sp. zn. 30 Cdo 154/2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007, sp. zn. 30 Cdo 792/2007 nebo sp. zn. 30 Cdo 744/2007. Ve svém rozhodnutí sp. zn. 30 Cdo 1542/2003

¹⁶⁷ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 198.

se senát 30 Cdo Nejvyššího soudu ČR vyslovil, že právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti obecně, a tedy důsledně i na peněžité zadostiučinění, se nepromlčuje. Argumentuje tím, že právo na peněžité zadostiučinění nepřestává být osobnostním právem, které je a contrario k § 100 odst. 2 OZ z promlčení vyloučeno.¹⁶⁸ Tyto své závěry potvrdil Nejvyšší soud ve svém dalším rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1522/2007, ve kterém senát 30 Cdo míní, že i přes jistou podobnost satisfakčního významu peněz s jejich funkcí reparační toto samo o sobě neposkytuje dostatečný zákonný podklad pro dovození možnosti promlčení práva na peněžité zadostiučinění. Jednotlivá dílčí práva na použití jednotlivých prostředků podle § 13 OZ, tedy subjektivní osobní práva vzniklá postižené fyzické osobě neoprávněným zásahem do její osobnosti, jsou jako práva nemajetková nepromlčitelná, vyjádřením nemajetkové újmy v penězích neztrácí právo na peněžité zadostiučinění svou osobnostní povahu. Dále pak poukazuje na zřetelnou snahu zákonodárce odlišit dílčí právo na peněžité zadostiučinění od majetkových práv, jakož i na zařazení práva fyzické osoby na náhradu souběžně vzniklé zásahem do její osobnosti v § 16 OZ. Nakonec je v tomto rozhodnutí zmíněno, že faktické vydělení práva na peněžité zadostiučinění ze skupiny subjektivních nemajetkových osobnostních nepromlčitelných práv by došlo k citelnému omezení možnosti uplatnění práva na ochranu osobnosti fyzických osob.¹⁶⁹

Velká část občanskoprávní teorie zastává od samého počátku názor o promlčitelnosti práva na peněžité zadostiučinění, nejvýrazněji reprezentovaný Prof. JUDr. Jiřím Švestkou, DrSc. a Prof. JUDr. Karlem Knapem, DrSc. (např. Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd., Linde Praha, a.s., Praha 2004; Komentář k občanskému zákoníku, I. díl, nakl. C. H. Beck, a.s., Praha 2009).

Právní teorie vyvozuje promlčitelnost práva fyzické osoby na peněžité zadostiučinění z podobnosti jeho úlohy s reparační funkcí majetkových nároků, přičemž jak soudní praxe, tak i občanskoprávní teorie dlouhodobě obdobně přistupují i k nárokům na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění podle § 444 odst. 1, 2 OZ, stejně tak i od roku 2004 k jednorázovému odškodnění podle § 444 odst. 3 OZ. Tedy právo na peněžité zadostiučinění se včleňuje do okruhu obdobných práv na satisfakci v penězích (bolestné, jednorázové odškodnění ...), o jejichž promlčení soudní praxe a

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.9.2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

¹⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.6.2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007.

občanskoprávní teorie, navzdory nehmotné povaze, nikdy nepochybovaly. Případná nepromlčitelnost práva na peněžité zadostiučinění, tedy časová neomezenost jeho uplatnění, by mohla v praxi vést k nerovnému postavení některých poškozených fyzických osob, jelikož při nedostatečnosti zvláštní úpravy odpovědnosti za škodu některé případy peněžitého zadostiučinění podle § 13 odst. 2, 3 OZ fakticky nahrazují nárok na náhradu škody. Lze tedy důvodně konstatovat, že nárok na peněžité zadostiučinění je právem majetkové povahy, na který se vztahuje § 100 odst. 2 OZ a jako takový se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě, která běží ode dne, kdy tento nárok mohl být vznesen poprvé (§ 101 OZ).¹⁷⁰

Proti nepromlčitelnosti práva na peněžité zadostiučinění a proti praxi Nejvyššího soudu ČR se ve svých rozhodnutích dlouhodobě vymezil Vrchní soud v Olomouci (např. rozsudek sp. zn. 1 Co 63/2003 [R4/2008]¹⁷¹ nebo 1 Co 196/2005) a posléze také Vrchní soud v Praze (např. rozsudek sp. zn. 1 Co 315/2007).

Ke ***sjednocení judikatury*** Nejvyššího soudu a Vrchních soudů v oblasti promlčení práva na peněžité zadostiučinění došlo rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 12.11.2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.¹⁷² V tomto rozsudku velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu shrnul důvody svědčící pro promlčení práva na peněžité zadostiučinění a **jednoznačně judikoval, že právo na peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2, 3 OZ podléhá promlčení:**

„Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 o.z. je jedním z dílčích a relativně samostatných prostředků ochrany jednotného práva na ochranu osobnosti fyzické osoby. Vzniká tehdy, kdy morální satisfakce jako ryze osobní

¹⁷⁰ Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, str. 198, 199.

¹⁷¹ Rozsudek **Vrchního soudu v Olomouci** ze dne 17.2.2004, **sp. zn. 1 Co 63/2003** byl zařazen do **Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek** rozhodnutím občanskoprávního a obchodněprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14.11.2007 (R 4/2008).

¹⁷² Sjednocení judikatury předcházela rozsudek **Nejvyššího soudu ČR** ze dne 28.6.2007, **sp. zn. 1522/2007**. Posléze ve stejné věci opět rozhodl **Vrchní soud v Praze** v řízení vedeném pod **sp. zn. 1 Co 315/2007**, ve kterém nerespektoval procesně závazný názor nadřízeného soudu o nepromlčitelnosti práva na peněžité zadostiučinění, a to s ohledem na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.10.2007, sp. zn. 28 Cdo 3342/2007 (R 80/2008), podle něhož vázanost právním názorem nadřízeného soudu není na místě chápat čistě formalisticky, nýbrž materiálně dynamicky. V době před vydáním nového rozhodnutí Vrchního soudu v Praze totiž došlo rozhodnutím občanskoprávního a obchodněprávního kolegia k zařazení rozsudku Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 63/2003, jenž potvrzuje důvodnost promlčitelnosti práva na peněžité zadostiučinění, do **Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek** pod č. R 4/2008. Senát 30 Cdo Nejvyššího soudu pak při projednávání v pořadí druhého dovolání žalobců v předmětné věci, tedy proti rozsudku sp. zn., 1 Co 315/2007, postoupil věc velkému senátu tohoto soudu podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změnách některých zákonů.

právo k vyvážení a zmírnění nepříznivých následků protiprávního zásahu do osobnostních práv nedostačuje, a byť jde o satisfakci v oblasti nemateriálních osobnostních práv (obdobně jako u bolestného a ztížení společenského uplatnění či u stanovení hodnoty autorského díla nebo předmětu průmyslového vlastnictví), jeho vyjádření peněžním ekvivalentem způsobuje, že jde o osobní právo majetkové povahy (viz. R 4/2008). Proto právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 o.z. promlčení podléhá.“ Velký senát Nejvyššího soudu dále podotýká, že „je-li obsahem nároku na náhradu nemajetkové újmy požadavek na zaplacení peněžní částky, pak princip právní jistoty vylučuje, aby plynutí času nebyly přiznány žádné právní účinky; přípustnost námitky promlčení proti takovému nároku umožňuje přihlídnout k omezeným možnostem prosaditelnosti práva a obrany proti němu; podle názoru Nejvyššího soudu je to obsah nároku, a nikoliv předmět jeho ochrany, co činí pro povahu nároku určující, zda se uplatní obecný právní institut (promlčení) oslabující jeho vymahatelnost v závislosti na okamžiku jeho uplatnění u soudu (a ovšem i na dispozitivním chování žalovaného).“

Proces sjednocování judikatury posoudil nedlouho po vynesení sjednocujícího rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 Ústavní soud ČR ve svém usnesení ze dne 7.10.2009, sp. zn. IV ÚS 1407/09. Ústavní soud se vyjádřil k rozsudku kladně, jak z hlediska souladu s příslušnými procesními normami, tak i z hlediska souladu s ústavními a závaznými mezinárodními předpisy a principy, zejména s principem ochrany legitimního očekávání. V tomto svém usnesení se Ústavní soud vyjádřil následovně: „Skutečnost, že institut promlčení ve vztahu k žalovanému nároku na náhradu nemajetkové újmy prošel určitým judikатурním vývojovým procesem, nezakládá podle názoru Ústavního soudu jeho protiústavnost, neboť představuje součást rozhodovací praxe orgánů veřejné moci (zvláště pak soudů) a v nich obsažená interpretace tvoří v materiálním smyslu součást příslušné právní normy, od níž se odvíjí ochrana důvěry adresátů právních norem v právo.“ Skutečnost sjednocení judikatury právním názorem velkého senátu Nejvyššího soudu, který koresponduje s (převažujícími) rozhodnutími obecných soudů je podle názoru Ústavního soudu velmi významným argumentem ve prospěch setrvání na vytvořeném právním základu.

Dalším, podstatnějším aspektem výše zmíněného usnesení Ústavního soudu než jen legitimita a formální opodstatněnost tohoto judikатурního vývoje, je Ústavním soudem

konstatovaná věcná správnost závěrů obecných soudů o promlčitelnosti práva na peněžité zadostiučinění.

6. Ochrana osobnosti v návrhu nového občanského zákoníku

Vládní návrh Nového občanského zákoníku, nacházející se v současné době ve druhém čtení v Parlamentu ČR je významnou rekonstrukcí soukromého práva v České republice a má za cíl nahradit platný Občanský zákoník (zák. č. 40/1964 Sb.), jenž sice prošel spoustou novelizací a úprav, avšak stále nezapře, že byl postaven na socialistických základech. V dalším textu se pokusím krátce shrnout připravované změny v oblasti ochrany osobnosti tak, jak jsou prezentovány v návrhu po zapracování připomínek.¹⁷³

Nejprve k **okruhu chráněných osobnostních hodnot**. Návrh Nového občanského zákoníku obsahuje rozšíření okruhu chráněných hodnot, konkrétně jde o vytvoření samostatného oddílu, věnujícímu se ochraně **jména a pseudonymu člověka** (§ 77 a násl. návrhu NOZ). Za jméno je dle návrhu NOZ považováno jméno a příjmení, popřípadě další jména a rodné příjmení. Pokud jde o ochranu pseudonymu, tak ten je chráněn stejně jako jméno, pokud vejde ve známost. Ochrana jména a pseudonymu je možná prostřednictvím žaloby zdržovací nebo odstraňovací. Pokud neoprávněným zásahem do jména nebo pseudonymu vznikne majetková nebo nemajetková ujma, je postup řešen jednotně v rámci závazků z deliktů. Novinkou je § 78 odst. 2 návrhu NOZ, který dává možnost uplatnění práva manželem, potomkem nebo předkem, pokud je dotčený nepřítomen nebo je-li nezvěstný, nesvéprávný nebo pokud nemůže z jiné příčiny uplatnit právo na ochranu svého jména sám. V § 78 odst. 3 pak návrh NOZ připouští, aby se ochrany domáhal samostatně manžel nebo jiná osoba dotčenému blízká, pokud se zásah týkal důležitého zájmu na ochraně rodiny.

Ustanovení o ochraně osobnosti jsou v návrhu NOZ obsažena v Hlavě II, Dílu 2, Oddílu 6. V tomto oddílu jsou obsažena jak ustanovení všeobecná tak ustanovení obsahující úpravu ochrany podoby, soukromí, integrity člověka a dále také lidského těla po smrti člověka. Návrh NOZ setrvává obdobně jako současná úprava na

¹⁷³ Parlament ČR – Sněmovní tisk 362/0, Vládní návrh Nového občanského zákoníku [online]: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0> [cit. 29.9.2011].

demonstrativním výčtu chráněných osobnostních hodnot. Nově je zde uvedena povinnost ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého, což je dle důvodové zprávy základní zásada pro soukromoprávní sféru vůbec. Dále návrh NOZ obsahuje ustanovení, které poskytuje právnické osobě možnost vystoupit na ochranu osobnosti člověka, kterému do ní bylo zasaženo v souvislosti s jeho činností v této právnické osobě. V návrhu NOZ nalezneme i zvláštní úpravu nesvéprávných, v jejichž prospěch může jednat i příslušný orgán veřejné moci, povoláný k tomu zvláštním zákonem, neučiní-li tak jeho zákonný zástupce.

Speciální úpravy se dočkaly právo člověka na integritu, právo člověka dozvědět se jak bylo naloženo s částmi těla, které mu byly odebrány a také soubor práv člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez souhlasu, které jsou obsaženy v § 91 a násl. NOZ.

Náhrada majetkové i nemajetkové škody, resp. újmy, je řešena jednotně v § 2864 a násl. návrhu NOZ. Povinnost nahradit jinému škodu zahrnuje především povinnost k náhradě majetkové škody. Nemajetkovou újmu, pokud nebyla výslovně ujednána povinnost k její náhradě, nahradí škůdce jen, stanoví-li to zvláště zákon. Podmínky vzniku k povinnosti nahradit újmu se uplatní stejně pro majetkové i nemajetkové škody. Podle důvodové zprávy k návrhu NOZ má být nemajetková újma odčiněna v některých zvláštních případech, a to buď tehdy, není-li náhrada majetkové újmy vůbec možná, anebo tehdy, odporovalo-li by přiznání poškozenému náhrady jen majetkové újmy obecně uznávaným zásadám spravedlnosti. **Náhrada nemajetkové újmy** přichází v úvahu zejména v případech **protiprávních zásahů do osobnostních práv fyzické osoby**. Návrh NOZ se věnuje rozsahu a výši náhrady újmy způsobené na osobnosti člověka v ustanoveních § 2926 a násl. návrhu NOZ. Podle těchto ustanovení, pokud vznikne škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona (zejména ochrana osobnosti), nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil, za nemajetkovou újmu se považují i způsobené duševní útrapy. **Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním**, které musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy (§ 2921 odst. 2 návrhu NOZ). Tedy přiměřené peněžité zadostiučinění zůstává subsidiárním způsobem satisfakce.

Výrazným zlepšením navrhovaného NOZ je opuštění pojetí náhrady nemajetkové újmy na zdraví nebo náhrady při usmrcení podle § 444 odst. 2 a 3 platného občanského zákoníku. Nová úprava dává soudcům v těchto případech možnost volného uvážení o výši náhrady, taktéž se předpokládá dotvoření zásad pro hodnocení v takových případech soudní praxí.

Z výše uvedeného je zřejmé, že nová úprava znamená výrazný krok vpřed v úpravě náhrady nemajetkové újmy. Nově je tato úprava zařazena nikoli přímo v pasáži věnované osobnosti člověka, nýbrž společně s ustanoveními obsahujícími náhradu škody. Zřetelné je také rozšíření celé úpravy a její detailnější propracování, což lze hodnotit zcela jistě kladně.

V otázce promlčení návrh NOZ vychází ze současné úpravy, tedy promlčují se všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem, jiná práva se promlčují, pokud to zákon stanoví (§ 603 návrhu NOZ). V případě ochrany osobnosti návrh NOZ promlčení upravuje následovně - **práva na život a důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo obdobné osobní práva se nepromlčují, promlčení podléhají jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech** (§ 604 návrhu NOZ). Úprava promlčení nároků z ochrany osobnosti tedy reflektuje judikaturní vývoj v této problematice.

Tento stručný výklad nové úpravy osobnosti člověka poukazuje jen na nejzajímavější a nejzásadnější změny v úpravě. Pro celkovou představu o této problematice tedy odkazují na návrh nového občanského zákoníku, který je k nahlédnutí na internetových stránkách Parlamentu ČR.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Parlament ČR – Sněmovní tisk 362/0, Vládní návrh Nového občanského zákoníku [online]: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0> [cit. 29.9.2011].

Závěr

Právo na uznání, respektování jakož i na důslednou ochranu lidské osobnosti patří k základním právům každého jedince, jež zabezpečují důstojnou existenci a svobodný rozvoj každého jednotlivce v moderní demokratické společnosti. Tato práva jsou státem zaručena prostřednictvím úpravy ochrany osobnostních hodnot v právních normách a aplikací těchto norem orgány veřejné moci.

V českém právním řádu je ochrana jednotlivých aspektů lidské osobnosti poskytována napříč všemi právními odvětvími různými způsoby. Ucelenou ochranu osobnosti fyzické osoby zajišťuje občanské právo prostřednictvím úpravy všeobecného osobnostního práva a souboru prostředků ochrany tohoto práva v § 11 a. n občanského zákoníku. Prostředky ochrany osobnosti slouží k poskytnutí co nejúčinnější ochrany jednotlivým osobnostním právům či všeobecnému osobnostnímu právu jako celku, přičemž tyto prostředky se mohou v konkrétních případech vzájemně doplňovat a slouží tak k co nejúčinnější ochraně jednotlivých dílčích osobnostních práv jakož i všeobecného osobnostního práva vůbec.

V případech závažného porušení osobnostních práv fyzické osoby, kdy morální satisfakce jako primární prostředek ochrany osobnosti již nedostačuje k účinnému a přiměřenému zmírnění nemajetkové újmy na osobnosti, je jedinou adekvátní odpovědí občanského práva na toto porušení poskytnutí přiměřeného, účinného a spravedlivého zadostiučinění v penězích této postižené osobě. Peněžité zadostiučinění je tedy velmi důležitým prostředkem občanskoprávní ochrany osobnosti, avšak současná právní úprava tento stav nereflektuje, jelikož je velmi strohá a nepropracovaná. Strohou úpravu peněžitého zadostiučinění v § 13 odst. 2 a 3 OZ dotváří občanskoprávní teorie výkladem v komentářích a především soudní praxe a bohatá judikatura v této oblasti.

V rámci peněžitého zadostiučinění sehrává soudní praxe klíčovou úlohu při přiznávání nároků na peněžité zadostiučinění a při určování jeho výše v konkrétních případech. Výše peněžité satisfakce by měla plně zohledňovat jak satisfakční tak preventivní působení občanskoprávní úpravy ochrany osobnosti fyzické osoby podle § 11 a. n. OZ. To v sobě v určitých nejzávažnějších, a tedy zcela odůvodněných, případech obnáší možnost, resp. při respektu k ústavnímu principu proporcionality i povinnost soudu určovat peněžité zadostiučinění v patřičně důrazné výši, postihující rušitele

chráněného osobnostního statku. Jinými slovy výše peněžité satisfakce může obsahovat i určitou sankční složku. Proto by soudy měly, s ohledem na ústavní a mezinárodní požadavky, přiznávat peněžité zadostiučinění v adekvátní výši, reflektující závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž k porušení práva došlo. Ve srovnání se zahraniční praxí naše soudní praxe stále, co se týče peněžitého zadostiučinění, pokulhá.

Dílčí osobnostní právo na peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2 OZ, jež vzniká neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby, jako nárok materiální povahy podléhá promlčení podle § 100 odst. 2 ve spojení s § 101 OZ. K tomuto závěru, jenž je v souladu s přetrvávajícím názorem právní teorie, dospěl po dlouholetém judikurním vývoji Nejvyšší soud ČR a tento závěr taktéž stvrdil Ústavní soud ČR. Sjednocením judikatury se ukončil dlouholetý spor českých soudů o povaze nároku na peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2 OZ a o otázce jeho promlčení.

Judikurní vývoj v problematice peněžitého zadostiučinění, především ve sporných otázkách týkajících se určování jeho výše a jeho promlčení, se promítá v úpravě návrhu Nového občanského zákoníku. Návrh nové úpravy poskytuje propracovanější a ucelenější úpravu ochrany osobnostních práv a také úpravu nemajetkové újmy a její náhrady. Nemajetková újma je v návrhu upravena společně s úpravou příbuzné problematiky majetkové újmy, což zjednodušuje jednak problematiku odškodnění, pokud byla společně s nemajetkovou újmou na osobnosti způsobena i majetková újma a jednak problematiku promlčení z hlediska povahy nároku. Otázka promlčení nároků z ochrany osobnosti je také v nové úpravě výslovně upravena.

Institut peněžitého zadostiučinění představuje neúčinnější nástroj ochrany osobnosti v občanském právu. Od svého zavedení do občanského zákoníku prošel složitým judikurním vývojem, který utvrdil a posílil jeho postavení účinného občanskoprávního prostředku ochrany osobnosti v demokratickém právním řádu. Návrh nové úpravy představuje další rozvoj institutu peněžitého zadostiučinění a moderní úpravy ochrany osobnosti vůbec.

Seznam použitých zkratk

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších ústavních změn

LPS, Listina základních práv a svobod – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění pozdějších ústavních změn

EÚLP – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod uveřejněná ve sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992 Sb. ve znění později ratifikovaných a vyhlášených dodatkových protokolů

OZ – zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

NOZ – Nový občanský zákoník

Seznam použité literatury

Monografie a články v právních periodikách

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. Komentář, 2 vyd. , Praha: C. H. Beck, 2009

Holub, M. a kol.: Občanský zákoník: Komentář. 2. vydání, Praha: Linde Praha, a.s., 2003.

Knapp, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. vyd, Praha: Linde Praha, a.s., 2004.

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Svazek I., 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005.

Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, Díl II. Část 2, Praha: Linde Praha, a.s., 2004.

Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva, 2. vyd., Praha: ASPI Publishing, s.r.o., 2004.

Doležilej, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, 2 vyd. Praha: ASPI, a.s., 2008.

Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, Bulletin advokacie 4/2003.

Elektronické prameny

Ryška, M.: Umělci pod okny soudu aneb První krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/umelci-pod-okny-soudu-aneb-prvni-krok.html>. [cit. 15.4.2011].

Ryška, M.: Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>. [cit. 15.4.2011].

Ryška, M.: Sex ve městě a kráska v nesnázích aneb Třetí krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/sex-ve-meste-kraska-v-nesnazich-aneb.html>. [cit. 15.4.2011].

Ryška, M.: Jak zneužít kulturistku aneb čtvrtý krok do světa satisfakcí. Jiné právo [online]: <http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/jak-zneužit-kulturistku-aneb-ctvrty.html>. [cit. 15.4.2011].

Parlament ČR – Sněmovní tisk 362/0, Vládní návrh Nového občanského zákoníku [online]: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0> [cit. 29. 9. 2011].

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

Judikatura

Ústavní soud ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I. ÚS 15/95

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV ÚS 581/99

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 2. 2004, sp. zn. III. ÚS 281/03

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/2004

Nejvyšší soud ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 28 Cdo 427/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 30 Cdo 2971/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 5. 2002, sp. zn. 28 Cdo 416/2002

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 12. 2002, sp. zn. 25 Cdo 608/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 5. 2003, sp. zn. 28 Cdo 2162/2002

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 2003, sp. zn. 28 Cdo 1523/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1678/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2745/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2573/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2797/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2652/2005
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1088/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2214/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2919/2006
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2006, sp. zn. 30 Cdo 3406/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4577/2007

Vrchní soudy

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 1993, sp. zn. 5 Co 18/93
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 7. 1995, sp. zn. 1 Co 174/95

Krajské soudy

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 4. 1997, sp. zn. 23 C 3/97
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 12.4.200, sp. zn. 23 C 113/99

Další soudní rozhodnutí viz vlastní text diplomové práce včetně poznámkového aparátu.

Překlad názvu diplomové práce do anglického jazyka / Translation of the title of master thesis into english

„Monetary satisfaction as a legal tool for the protection of personality rights under civil law.

Abstract

This Master Thesis deals with institute of monetary satisfaction as a legal tool for the protection of personality under civil law. The aim of this thesis is to give a comprehensive explanation of the Institute of monetary satisfaction. This work uses descriptive and analytical method. The work is composed of six chapters; each chapter is dividend in several subchapters.

The right of personality protection is a fundamental right of every individual that guarantees his or her dignified existence and free development in society. The Czech Republic provides a modern legal regime for the protection of personality since 1990, when the Civil Code has been amended.

Protection of personality is regulated by the Civil Code in sections 11 to 16. In Section 13, the Civil Code expressly grants four types of civil tools for protection of personality – the right of retention, the right to restitution and the right to adequate satisfaction that can take either moral or material form.

In serious cases of violations of personality rights, the monetary satisfaction is the only sufficient and therefore effective and fair remedy for the immaterial injury on personality of affected person that has been caused by the unlawful interference into his or her personality.

The monetary satisfaction as a legal mean of the protection of personality fulfils two basic functions in society – satisfactory and preventive function. In some cases of the most intense violation of personal rights, legal theory and judicial practice also concludes punitive function.

Among others this paper also deals with issues related to determining the amount of monetary satisfaction, including the conditions for determining the amount in a

particular case, and the issue of prescription of the claim for monetary satisfaction and related case law. The work also includes insight into the regulation of protection of personality and a monetary satisfaction in the draft of the new Civil Code.

Seznam klíčových slov

Ochrana osobnosti, peněžité zadostiučinění, materiální satisfakce.

Translation of the keywords into english

Protection of personality rights, pecuniary satisfaction, monetary satisfaction.